DEN DANSKE UDVANDRING TIL AMERIKA

AF P. S. VIG.

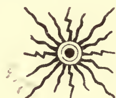
Den danske Udvandring til Amerika
dens Aarsager og Veje

tilligemed en Udsigt over dansk Litteratur om Amerika og dansk-amerikanske Skrifter om Danskernes Liv og Færd herovre, Rejsen til Amerika samt Træk fra Udvandreres Liv her i Landet.

AF P. S. VIG.

Et Bidrag til Danskernes Historie udenfor Danmark.

Udgivet i Anledning af Verdensudstillingen i San Francisco, 1915.

BLAIR, NEBR.
DANISH LUTH. PUBL. HOUSE
1915

FORORD.

Idet jeg lader dette lille Skrift udgaa, anser jeg det for rigtigt at fremlægge de Grunde, som har bevæget mig dertil. For det første maa jeg have Lov til at nævne min Kærlighed til og deraf følgende Interesse for mine medudvandrede Landsmænd her i Landet, som er noget kendt af de Skrifter om Danske i Amerika, jeg tidligere har udgivet. Den Tanke, at mange af mine Landsmænd fra alle Egne her i Landet i Aar vil mødes i San Francisco, hvor vore Landsmænd allerede har gjort saa meget for at vort fælles Fædreland kan fremtræde paa en værdig Maade ved det store Møde af Nationerne, som der vil finde Sted, bragte mig til at antage, at en Redegørelse for den danske Udvandring til Amerika i det hele vilde være paa sin Plads ved en saadan Lejlighed. Noget større Skrift var det mig, paa Grund af min Stilling og Arbejde, ikke muligt at faa udarbejdet i den Tid og med de Midler, jeg raader over. Men noget maatte der gøres, mente jeg, og hvad jeg saa har formaaet i den Retning, fremlægger jeg herved for mine Landsmænd som mit ringe Bidrag til de i Amerika

boende Danskes værdige Repræsentation ved den højtidelige Lejlighed, i Anledning af hvilken det fremkommer.

Noget stort og nyt har jeg ikke at byde paa, som man snart vil se. Jeg har kun søgt at finde de Veje, ad hvilke den danske Del af den store Folkestrøm, som nu kaldes Amerika, til de forskellige Tider er gaaet og paapege de Aarsager, som gjorde at disse Veje fulgtes. Hvorledes det saa er lykkedes mig at løse denne Opgave, maa andre bedømme.

P. S. Vig.

Blair, i Marts, 1915.

INDLEDNING.

De udvandrede Danske og deres Betydning for Danmark.

Hvor længe det er siden, at Danskerne kom til Danmark, kan ingen sige, da det skete i den forhistoriske Tid, men at de er indvandrede dertil, er der ingen Tvivl om, og at det samme Folk siden dets første Indvandring har boet i Landet efter sit store Flertal er ligeledes temmelig sikkert, ligesom det altid har talt det samme Sprog..

Fra meget tidlig Tid har det Folk, som talte den danske Tunge, bestaaet af to Parter: Den, som blev ved den hjemlige Arne, Kværsidderne, og det var ifølge Sagens Natur altid den største, — og saa dem, der stævnede ud til de omboende Lande, i og udenfor Europa, siden tillige i og udenfor den gamle Verden. I en vis Forstand kan man sige, at de sidste fortsatte Folkets oprindelige Historie, idet de tog den Vandring op, som først bragte deres Forfædre til Danmark, medens Kværsidderne satte deres Kraft ind paa at udvide de hjemlige Vidder. Fra en anden Side set kan det siges, at Udfarerne arbejdede med i den større Historie, medens Kværsidderne fortsatte den hjemlige. Det danske Folk er ikke ene om den Ting, som findes hos alle Folk, til den ene Tid mere kendeligt end en anden.

Det er ofte nok fremhævet, hvilken Betydning

Danmark har haft, har og burde have for dem, der stævnede ud og blev Danske udenfor Danmark. Det hænger naturligt sammen med, at Kværsidderne mener at have Ret til ene at kalde sig danske, medens de udfarne mer eller mindre hører til de fremmede. Det skadede dog vist ikke, at Sagen ogsaa blev set fra den anden Side. Da Forbindelsen aldrig gik helt itu mellem de to Parter af det samme Folk, der har Hjem og Sprog om end ikke Opholdssted eller Opgaver tilfælles, har der ogsaa kunnet være Paavirkning fra begge Sider, og de udvandrede Danske har haft deres Betydning ogsaa for dem, der blev der hjemme. Det kan vistnok historisk godtgøres, at det er de udvandrede Danske, der i sin Tid bragte Kultur og Kristendom til de hjemlige Lande og beredte Vejen for disse Faktorer hos deres Frænder i Hjemmet.

Og vilde man sige: Ja, det var dengang, men nu? Maa man ikke sige, at Udvandring, set fra Hjemlandets Synspunkt, betyder Tab, nationalt, socialt og financielt? Det kommer ikke blot an paa, hvorfra man ser paa en Sag, men hvorledes man ser paa den.

Der er ingen Tvivl om, at Udvandring kan være Tab i nævnte Retninger og ofte er det. Men Vinding kan ofte se ud som Tab og er alligevel Vinding. Det er helt vist, at Udvandring er et af de Midler, som tjener til at knytte de forskellige Nationer sammen som intet andet. Blade og Bøger, ved vi nok, gaar fra Land til Land, Opfindelser og Opdagelser ligesaa, men de Ting naar kun de forholdsvis faa indenfor den enkelte Nation. Efter min Overbevisning er Amerikas Betydning under den nuværende forfærdelige Krig i Europa

ikke mindst en Følge af, at Amerika rummer alle Nationers Blod inden for sine Grænser, at næsten alle Folk paa Jorden er repræsenteret her, som de maaske ikke er det noget andet Sted, maaske end ikke i selve deres Hjem.

Men nu Betydningen for Danmark af den store danske Udvandring til Amerika. Ja, vi var mange, der stævnede hid over, hvor vore Stammefrænder havde lagt Grunden til Verdens største Nation maaske, men i hvert Fald til Verdens største Forsøgsstation nu for Tiden. Men desto mere Plads blev der jo for dem, der blev hjemme, og desto flere Opgaver stilledes de overfor, — det maa da vel ikke være det rene Tab! —

Det danske Navn har ogsaa vi Del i og staar vi i Gæld til, ja, det betyder maaske mere for os end for dem, der blev hjemme. Vi har været med til at bringe det videre ud i Verden og dybere ind end det kunde komme paa nogen anden Maade. — Det kan da ikke være noget Tab! Ja, men er I saa Danske? Spørger man der hjemme. Danske i Danmark er vi ikke, kan vi ikke være, det er helt vist. Men jeg maa have Lov til at sige, at Danskerne i Danmark er ikke nær saa danske, som de selv mener, og paa den anden Side er de Danske i Amerika mere danske end de selv ved af eller som danske Turister, der har været et Svip i Amerika, beretter om dem, naar de kommer hjem.

Som Medlem af en dansk Frimenighed i Amerika, maa det være mig tilladt at udtale, at vi danske Udvandrere her i Amerika, som ikke vilde slippe vor kristne Tro eller vore Fædres Kirke, er bleven nødt ind i den Opgave, som man i Danmark har gruet for at komme til at staa overfor: at dan-

ne en luthersk Frikirke uden Statsgaranti og i det Hele uden alle Midler undtagen saadanne, som ved fælles Tilskud kunde bringes tilveje, for det meste af dem, der havde mindst af denne Verdens Gods og Begavelse, men havde desto mere at undvære til fælles Bedste, saaledes som det jo gerne er Tilfældet over alt, hvor fælles Opgaver skal løses. Opgaven: en dansk evangelisk luthersk Frikirke blandt Danske i Amerika, er naturligvis ikke bleven løst, som den burde og skulde, det føler de bedst, som har haft mest med den at gøre. Den har desværre ikke kunnet glæde sig ved nogen stærk Tilslutning fra den danske Befolknings Side, heller ikke ved velvillig Forstaaelse hos dem, der har arbejdet i den danske Presse i Amerika eller ved den Medhjælp af ledende Mænd i den danske Folkekirke, som burde have været selvfølgelig. Til Overflod har den faaet af det helt modsatte af de nævnte Ting: Ligegyldighed hos den store danske Befolkning, Mistænkeliggørelse og nedsættende Kritik fra Pressens og fornem Fjærnhed fra de kirkelige Lederes Side. Alligevel er den danske lutherske Frikirke i Amerika mere end et Forsøg, en glædelig Virkelighed, som vi haaber vil faa sin store Betydning ogsaa for den hjemlige danske Kirke i kommende Dage, — saaledes som det bevisligt er gaaet i andre Lande i Europa, der har haft Forstaaelse af deres udvandrede Frænders kirkelige Virksomhed i Amerika.

Det er vel en Kendsgerning, at medens Danskheden i Danmark i de sidste 40—50 Aar er bleven mere og mere europæiseret, saa blomstrer den og sætter de skønneste Frugter blandt Danskerne i Sønderjylland, maaske det ældste Danmark i Euro-

pa. Og medens det lutherske i Danmark, saa vidt man kan se paa Afstand, mer og mer nærmer sig til at blive et ubestemmeligt SOMETHING, som enhver saa omtrent kan forstaa paa sin Maade, har vi Danske i Amerika funden os vel ved at samle os om „Herrens Ord og Luthers Lære'', i Modsætning til de mange og fremmede Lærdomme, som her udrækker deres Hænder imod os og vinker os til Broderskab og Følgeskab, ingen kan sige: hvorhen.

Naturligvis vil de teologiske Fremskridtsmænd i egen Indbildning skrive vor Lutherdom i Hartkorn med Indskrænkethed og Mangel paa sand Forstaaelse. Den Fornøjelse misunder vi dem saa langt fra, da vi ved noget om, at en saadan Dom har den hovmodige Menneskeaand fra gammel Tid fældet over sand kristen Tro og Bekendelse. Vi trøster os ved den Forjættelse, at heller ikke i den Henseende er vort Arbejde forgæves i Herren, men skal faa sin Betydning ogsaa for vort lille elskede Fædreland i de kommende Dage, saavelsom for vore Landsmænd i Amerika, deres Børn og Børnebørn.

Ikke saa helt faa af dem, der i sin Tid drog ud fra Danmark, vendte efter flere eller færre Aars Forløb tilbage til det gamle Hjem og levede med i Livet og Virksomheden der, som de nu havde Evne og Villie dertil. Et Tilskud af ikke liden Værdi har Danmark paa den Maade faaet og faar for hvert Aar baade fra Amerika og andre Lande, hvor dets yngre Mandskab tyede hen i sin Tid. Helt mange ældre Danske rejser hjem hvert Aar fra Amerika til Danmark for at leve deres sidste Aar i det Land, hvor deres Vugge stod, og af yngre er

der en ikke liden Flok, der gaar samme Vej. Gennem Breve og Gaver er der en temmelig stadig Forbindelse mellem Slægtninge og Venner i Danmark og Amerika, som er af den største Betydning for begge Parter. Det er ikke smaa Summer, der aarlig finder Vej over det store Hav som Gaver fra dem, der drog ud, til Slægt og Venner der hjemme, og Julebrevene bærer deres store Part deraf. Men næsten enhver Dansker, der rejser hjem paa Besøg fra Amerika har Bud, Hilsen og Gaver med til Venners Venner og Slægt der hjemme og friske Hilsener med fra disse, naar han eller hun kommer tilbage til Amerika.

I.

DANSK UDVANDRING TIL AMERIKA, DENS VEJE OG DENS AARSAGER.

Da vi Danske ikke sjælden bruger Betegnelserne Amerika og De Forenede Stater om hinanden, skal jeg, for at det følgende bedre kan blive forstaaet, gøre den Bemærkning, at ligesom Amerika er baade meget ældre og meget større end De Forenede Stater, saaledes er den danske Udvandring til Amerika ogsaa meget ældre end Udvandringen til De Forenede Stater. Maaske var det rigtigere at sige, at der var Danske i Amerika længe før De Forenede Stater blev til. Om Udvandring fra Danmark kan der egentlig ikke være Tale før omkring Aaret 1840. Denne Bemærkning vil være af Betydning for ikke at misforstaa de første Punkter i efterfølgende Opregning af Grunde til dansk Udvandring.

Ved Besvarelsen af Spørgsmaalet: Af hvilke Grunde drog Danskerne til Amerika, er der foruden hvad nedenfor skal nævnes, flere andre Ting at tage i Betragtning, og da ikke mindst dette, at Kendskabet til Amerika, som det nu var, enten indbildt eller virkeligt naturligvis er Forudsætningen for Tanken om at rejse dertil. Men „Amerika'' var for Danskerne til de forskellige Tider ikke saa lidt forskelligt. Fra først af var det Vest-Indien og Mexico. I det 17de Aarhundrede var det Ny-Nederland og New York. I det 18de Aarhundrede var

det Pennsylvania, Georgia og North Carolina. Da Udvandringen i egentlig Forstand begyndte, hen ved Midten af det 19de Aarhundrede, var "Amerika" for de fleste Danske enstydig med Wisconsin eller "Viskonsin", som de sagde, med stærkt Tryk paa den sidste Stavelse. Noget senere blev det Iowa, eller "Jova", som Danskerne hjemme endnu helst udtaler det, Illinois, Nebraska, o.s.v. For Guldgraverne var Amerika enstydig med California, og Mormonernes Amerika var naturligvis Utah, som de udtalte paa Dansk.

Det er først i allernyeste Tid, at Hjemmedanskerne har faaet nogenlunde Begreb om Amerika som Helhed, og samme Begreb er hos Folk i Almindelighed endda ikke saa lidt taaget, som naturligt er.

Den almindelige Aarsag til Danskernes Udvandring til Amerika er naturligvis den Drift i den menneskelige Natur, der gaar ud paa at forbedre sine Kaar og vove sig i med det ukendte, selv opleve noget og ikke bestandig nøjes med at leve med paa den indvundne Erfaring. At denne Drift ikke er mindst stærk hos Danskerne hænger sammen med, at de fleste af dem har haft Havet, om ikke til Nabo, saa dog til Genbo. Og Havet ikke blot skyller ind, men det vinker ogsaa ud, tit med næsten uimodstaaelig Magt. Det var altid Folkene ved Havet, der naaede videst om i Verden. Derfor vil man ogsaa finde, at de danske Øer har givet det forholdsvis største og tidligste Tilskud til den danske Udvandring til Amerika, vistnok ikke blot fordi de gerne er mest tæt befolkede, og af Øerne, gaar atter de mindste foran. Jeg behøver kun at nævne Langeland, Møen, Ærø og Als, og enhver,

som er noget kendt blandt Danske i Amerika, vil give mig Ret i min Paastand.

Foruden denne almindelige Aarsag kan der, naar man tager den danske Udvandring baade fra ældre til nyeste Tid som en Helhed, saa vidt jeg kan se, anføres, som særlige Aarsager til denne, følgende Begivenheder og Forbindelser:

1. Den lutherske Kirkereformation i Danmark og Danmarks Forbindelse med Spanien i det 16de Aarhundrede.

2. Danmarks Forhold til Holland i det 17. Aarhundrede.

3. De danske Kolonier i Vestindien i det 17. Aarhundrede.

4. Pietismens og Hernhutismens Indflydelse i Danmark i det 18de Aarhundrede.

5. Den gudelige Vækkelse i Danmark i det 19de Aarhundrede.

6. Guldfundet og Guldfeberen i California siden 1849.

7. Mormonismen i Danmark fra 1850.

8. De slesviske Krige, 1848—50 og 1864.

9. Danske Handelsforbindelse med Amerika.

10. Skrifter om og Breve fra Amerika samt amerikanske Forfatteres Skrifter oversatte paa Dansk.

For at denne lange Liste af Aarsager ikke skal staa som en Række ubeviste Paastande, skal jeg tillade mig at dvæle lidt ved hvert enkelt Punkt og søge at bevise min Berettigelse til at anføre dem.

1. Den lutherske Kirkereformation i Danmark i det 16de Aarhundrede.

„Vore Forfædre begyndte allerførst i Reformationens Tid, lidet at oplukke Øjnene, og tænke paa en Handels-Reformation, skønt Kong Christian den IIs bekendte Fata kuldkastede mange i den Del ret priselige Anslag, endogsaa paa Amerikanske Coloniers Anlæggelse, hvorom jeg har fundet Fodspor i gamle Documenter.''

Erik L. Pontoppidan
i hans ..Afhandling om Verdens
Nyehed—1757—Kbhvn. —Side 420.

At Christian II, som Pontoppidan siger, tænkte paa Anlæggelse af Kolonier i Amerika, var i og for sig ikke saa underligt, da han, som bekendt, var Svoger til den mægtige Verdensherre, Kejser Karl den 5te, der blandt andet ogsaa var Konge i Spanien og dermed ogsaa Herre over Amerika, der jo dengang nylig var opdaget, eller rettere genopdaget af Spanierne eller da fra Spanien af.

Det var under den samme Konge, der jo var en Søstersøn af Kurfyrsterne Frederik den Vise og Johan den Bestandige i Saksen, Luthers Landsherrer, at Reformationstankerne først brød frem i Danmark og i mange Stykker fandt Medhold hos Kongen. Siden 1523 var Christian II landflygtig fra Danmark, og Tanken om amerikanske Kolonier med ham. Derimod bredte Reformationstankerne sig mer og mer i Folket, saa de katolske Munke maatte flygte og de katolske Bisper maatte i Fængsel samtidig med, at det nye kom til Magten.

Inden vi omtaler en af de Munke, der flygte-

de fra Danmark, nærmere, blot den Bemærkning. Det var altsaa ikke saa langt fra, at Danmark havde faaet amerikanske Kolonier før England, ligesom der var Udsigt til, at der skulde have blevet et Ny-Danmark i Amerika (1619), før der blev plantet et New-England (1620) og ligesom Danmark havde sine Kolonier i Øst-Indien (1618), længe inden England fik saadanne. Men det „Ny-Danmark", som Jens Munk nævnte sin Vinterlejr ved Hudsonsbugten i 1619—20 blev en Kirkegaard, som Munk selv kun med Nød og næppe slap levende bort fra, medens New England blev Moderstammen til vort store, frie Land.

Men lige mærkeligt bliver det, at Tanken om Amerika og Trangen til Kirkens Reformation kommer frem i Danmark paa samme Tid. Men Tanken om en større Verden og Trangen til den gamle Frelsesvej, som greb den mest levende Del af den kristne Verden i Slutningen af det 15de og Begyndelsen af det 16de Aarhundrede, er begge Udslag af den samme Forsynsstyrelse og den samme Bevægelse i Menneskeaanden, der er skabt til at herske over den hele Verden og tjene den sande Gud i Overensstemmelse med hans Ord.

At Reformationen blev et Brud, ikke blot med den gamle Kirkes Vildfarelser, men ogsaa med mange af den gamle Kirkes Medlemmer, hænger sammen med, at disse satte sig imod det fornyede Evangelium, saaledes ogsaa i Danmark. Særlig var det Tiggermunkene, Pavekirkens Fripræster, der optraadte som Forsvarere af det gamle, Helgen- og Maria-Dyrkelse, osv., hvorfor de Evangeliskes Harme særlig vendte sig mod dem, ligesom Satirens Svøbe blev svunget over dem og deres for-

lorne Fattigdom og Hellighed. Efterhaanden fratog Regeringen dem deres Kirker og Klostre, der omdannedes til Sognekirker og Hospitaler, og flere Steder stilledes Munkene over for det Vilkaar: enten at gaa over til den lutherske Kirke eller forlade Landet. En Del valgte det første og blev da gerne Sognepræster e. l. Men nogle vilde paa ingen Maade slippe den romerske Kirke og maatte da søge deres Hjem udenfor Danmark. Det er om en af det sidste Slags man har følgende Efterretninger.

Jacob Dacian, en dansk Munk, var født i København i 1496 og var af kongelig dansk Slægt. 24 Aar gammel blev han Franciscanermunk, og i 1529 blev han valgt til Provincial for sin Orden. Nogle faa Aar senere blev han nødt til at forlade sit Fædreland for at undgaa Lutheranernes Forfølgelse og drog til Spanien, hvor Kejser Karl den 5te anbefalede ham til de borgerlige og kirkelige Authoriteter for Ny-Spanien. Kort efter drog Dacian til Mexico, hvor han beklædte flere vigtige Embeder indenfor den Munkeorden, han tilhørte og arbejdede i mange Aar som en dygtig Missionær blandt Indianerne, særlig i Provinserne Santo Evangelio, Michoacan og Guadalajara. Han prædikede for dem paa Tarasc Sproget, som han var godt hjemme i, saavelsom i det spanske, latinske, græske, hebraiske og arabiske Sprog. Medens han var Guardian for Klostret Tarecuato, anlagde han Byen Arancara. Han efterlod sig Skrifter paa forskellige Sprog, af hvilke de fleste nu er tabte. Dacian døde i Tarecuato i Mexico i 1562.

Saaledes lyder de Efterretninger, man har om denne vor standhaftige Landsmand paa Engelsk og

som er tagne fra Appletons Cyclopædia of American Biography, vol. II., Side 52a, vistnok skrevne af Katholikken James C. Brogan. En anden katholsk Kilde taler om „Jakob fra Danmark'' som Augustinermunk (Se Kalchar „Evangelisk Mission I., 154-Noten).

Angaaende „Jakob Dansker'', som hans Navn jo er paa vort Maal, da skriver vi først hans kongelige Afstamning paa katholsk Fantasis Regning, og hans Værdighed som Provincial for sin Orden i Danmark gaar den samme Vej. Han er ganske vist den samme Person, som Graabroderen, „Frater Jacobus'' fra Malmø, som omtales i en Krønike om Graabrødrenes Udjagelse af Danmark, og som i 1529 var Vice-Guardian for Graabrødreklostret i nævnte danske By, som den var paa hin Tid. „Frater Jacobus'' tog flere Tørn med den lutherske Prædikant i Malmø, den veltalende Claus Mortensen Tøndebinder (Bødker) der, da han havde taget sig en Hustru, fik følgende Tiltale af Graabroderen: „Du, som har sviret i tre Dage i en Skøges Selskab, burde sidde i tre Dage paa Vand og Brød.'' Efter katholsk Tankegang er nemlig en Præsts Ægteskab Hoer. (Se Rørdam: Kirkehistoriske Samlinger I., Side 342, flg. og III., 148).

Af andre Danske, som kom over Spanien til Amerika i det 16de Aarhundrede, kan nævnes Christian Jacobsen, der siges at være født i København i 1529. I sin Ungdom studerede han Theologi, men blev greben af en stærk Lyst til at se den nye Verden og drog til Spanien, hvor en Fætter af ham var Købmand i Seville. Fætteren fik ham til at gaa over til den katholske Kirke og skaffede ham saa en Plads i den spanske Arme. I

1551 blev han sendt til Peru og var med i Borgerkrigen. I 1557 drog han til Chili, hvor Mendoza udnævnte ham til Kommandør paa Ladrilleros Expedition til Sydamerikas sydlige Vestkyst og Magellan-Strædet. I 1564 resignerede han fra denne Stilling og gik paa en Opdagelsesrejse over Cordilleros Bjergene og naaede efter en farefuld Rejse til Buenos Ayres i 1565. Herfra sejlede han tilbage til Peru og nedsatte sig i Lima, hvor han blev Medlem af Bystyret og brugte sin Tid til litterære Arbejder, af hvilke ikke faa foreligger fra hans Haand, dels paa Spansk og dels paa Latin. Jakobsen døde i Lima i 1596.

2. Danmarks Forbindelse med Holland i det 17. Aarhundrede.

Holland, den protestantiske Del af de saakaldte Nederlande, ligesom det nu saa tungt hjemsøgte Belgien er den katholske, — kan med Rette betegnes som det lille Land med den store Historie, der i Nyaarstiden begyndte som den store Lidelses- og Opofringens Historie i den 80 aarige saa ulige, men seje Kamp mod spansk-katholsk Voldsvælde, der endte med at Spaniens Sol dalede som europæisk Stormagt, medens Holland gik ud af Kampen som et af Europas dygtigste Lande i næsten alle Retninger, hvis Skibe fandt Vej til alle Verdens Lande og tog Magten fra Spanien som Herre over Verdenshavet baade i Øst og Vest, medens de førte umaadelige Skatte hjem til det kære Hjem ved de store Floders Udløb i Nordsøen. Og medens de hollandske Skuder sejlede allevegne og var Færgemænd mellem Europa og hele den øvrige Verden, blev de hollandske Skoler besøgte af videlystne Yng-

linge fra den største Del af Europa, og Holland blev et Hjem for religiøse Flygtninge fra baade katholske og protestantiske Lande, saaledes f. Eks. ogsaa for de engelske Puritaner, som sejlede ud fra Holland i 1620 og grundlagde Ny-England i Amerika.

Og hollandske Kolonier blomstrede i sin Tid baade her i Amerika, i Øst-Indien og paa Afrikas Sydspids. Og medens England længst har overfløjet Holland paa de fleste Omraader, kan det ikke nægtes, at det først skete efter at det havde lært af Hollænderne, ligesom det heller ikke kan nægtes, at flere af de dygtigste Mænd baade i England, Amerika og i de engelske Kolonier har hollandsk Blod i deres Aarer.

Fra gammel Tid var der levende Forbindelse mellem Danmark og Holland, hvis Kyster jo for en Del vender ud mod det samme Hav. Men særlig fra den tidligere nævnte Christian II. Tid var denne Forbindelse meget levende. Siden hans Dage har vi den mærkelige hollandske Koloni paa Amager ved København. Og naar den danske Sømagt i sin Tid gjorde, at det øvrige Europa maatte tage Hensyn til Danmark, saa skyldes dette for en ikke ringe Del Hollænderne, hvis Sprog indtil denne Dag har sat sit Præg paa danske Sømænds Tale.

Nu om Dage har Danmark det bedste Marked for sine Varer i England, men i det 16de og 17de Aarhundrede gik de danske Stude til Holland, og medens danske Tjenestefolk nu rejser til Amerika, gik de i det 17de Aarhundrede til Holland, hvorfra mange aldrig mere kom tilbage, idet de giftede sig dernede, og de, der kom hjem, bragte baade hollandske Penge, Sæder og Skikke med sig, saa-

velsom Navne og Udtryk, der kan findes i det vestlige Jylland indtil denne Dag. De religiøse Sværmere og Separatister, for hvilke den lutherske Statskirke i Danmark blev for trang, kunde altid finde et Fristed i det Holland, der af dyr Erfaring vidste, hvad religiøs Frihed er værd.

Men navnlig var der Plads for danske og norske Søfolk i Holland, og de tyede dertil i Tusindvis fra Aar til Aar og gjorde Tjeneste paa hollandske Skibe baade i Krig og i Fred, snart sagt paa alle Verdens Have i Øst og Vest. Og ikke faa danske Mænd og Kvinder fandt deres Hjem og deres Grav i hollandske Kolonier. Saaledes ogsaa her i Amerika og i Vest-Indien. Navnlig er det Tilfældet med det nuværende New York, baade Staten og Byen med dette Navn, som i første Del af 17de Aarhundrede nævntes henholdsvis Ny-Nederland og Ny-Amsterdam. Vel er det ikke mange Navne paa danske Mænd og Kvinder i disse gamle hollandske Kolonier, der er bevarede fra Forglemmelse, men disse faa repræsenterer sikkert mange.

Den Mand blandt Danske i Amerika, der særlig har Fortjenesten af at have opsøgt Efterretninger om disse vore forlængst afdøde Landsmænd, er Pastor R. Andersen i Brooklyn, til hvis Afhandlinger om denne Sag jeg tillader mig at henvise Læserne, der maatte have Interesse for saadanne Ting (Se „Danske i Amerika'' I., Side 359 flg.). Her er sikkert nok en rig Mark for en fremtidig Forsker at arbejde i.

II.

DANSK VEST-INDIEN OG AMERIKA.

Det er bekendt, at den danske Regering i 1665 tilegnede sig Øerne St. Thomas og St. Jan i Vest Indien, som herreløst Land, og at disse Øer siden den Tid, sammen med St. Croix, som købtes af Frankrig i 1733, — har været under dansk Herredømme. At der er levet et ikke uinteressant Stykke Historie paa disse Øer, samt at denne havde sine baade Lys- og Skyggesider, er der mange Vidnesbyrd om, ligesom der er Haab om, at dette tropiske Stykke Danmark, nu, da Panamakanalen er bleven en Virkelighed, kan faa stor Betydning for vort lille Fædreland, hvis man ellers forstaar at gøre den rette Brug af Tid og Midler. Det er ogsaa bekendt, at der fra tidlig Tid var temmelig livlig Handelsforbindelse mellem dansk Vest-Indien og de engelske Kolonier i Nord-Amerika, de nuværende Forenede Stater, saa at ikke faa Negerslaver er kommen til disse Kolonier over dansk Vest-Indien, ligesom det er vist nok, at ikke smaa Kvantumer Rum og Sukker kom samme Vej.

Navnlig var der temmelig stadig Forbindelse mellem dansk Vest-Indien og Philadelphia, New York og Boston, ikke at forglemme Charleston og andre Byer i Syden. Man ved saaledes, at ikke faa af Planterne paa de danske Øer sendte deres Børn til højere Skoler i amerikanske Byer, særlig Philadelphia, saavelsom til England og, for Embedsmændenes Vedkommende, til Danmark, saavidt jeg ved, særlig til Sorø og Herlufsholm. Ad

den Vej er ikke saa faa vestindiske Planteres Sønner blevne danske Embedsmænd, Præster, Læger, Officerer osv.

Jeg behøver her kun at nævne, at Navnene Delbanco, Magens, Markoe, Castenschiold, Christmas, Hage, Durloo, osv., stammer fra dansk Vest-Indien.

Ligeledes er en Del Danske, særlig i ældre Tider, kommen fra de dansk-vestindiske Øer til de nuværende Forenede Stater. Som Eksempler herpaa skal her nævnes nogle af de mest bekendte Familier, der ad den Vej, kom til Amerika.

Først den bekendte Joachim Melchior Magens, der var født den 4. Marts, 1715, paa St. Thomas, Søn af Jakob Magens og Anna Maria von Beverhoudt, og opnævnt efter sin Moders første Mand, Guvernør Joachim Melchior Holten. Magens, der tilhører en baade i Danmark og Amerika vidt forgrenet Familie, skal i sin Ungdom have studeret ved Københavns Universitet og beklædte senere flere Embeder, baade militære og civile, i dansk Vest-Indien. I en Række af Aar levede han med sin Familie i Flushing paa Long-Island, New-York og var Medlem af den hollandsk lutherske Menighed i Byen New York, hvor han kom i Forbindelse med en Række af de mest fremtrædende Mænd i den lutherske Kirke i de Dage, saaledes bl. a. med Pastor H. M. Muhlenberg, den lutherske Kirkes Patriark, der i nogen Tid var Præst for nævnte Menighed i New York, og ofte besøgte Magens i dennes smukke Hjem paa Long Island og havde interessante Samtaler med ham, der var godt hjemme i Theologien. Men Magens, om hvem der findes udførlige Oplysninger i R. Andersens Kirke-

historie, nævner vi særlig her, fordi han i den Tid, han opholdt sig her i Landet, fra 1750 til ca. 1758, oversatte den første større danske Bog paa Engelsk, som er udkommen her i Amerika, nemlig Mag. Peter Naschows 40 Prædikener over den augsburgske Konfession, der udkom i New York i 1754.

Men ikke mindst skal han nævnes, fordi han, der var særdeles godt hjemme i det kreolske Sprog, over hvilket han har skrevet en Grammatik (København 1770), — troligt har arbejdet med at oversætte det Nye Testamente paa dette Sprog, saa de stakkels Negere kunde læse det. Hans Oversættelse udkom i København i 1781. Magens havde ogsaa oversat Gamle Testamente paa Kreolsk, men det blev ikke trykt.

Magens døde paa St. Thomas den 18de August 1783. En amerikansk Forfatter hævder, at Magens er den første, der har skrevet Bøger paa det kreolske Sprog. Denne Paastand, som der maaske kan rokkes ved, lader vi staa ved sit Værd.

Abraham Markoe var født paa St. Croix i 1729 og paastaaes at være en Efterkommer af Grev Marco, en Leder blandt de franske Hugenotter, som blev Planter paa St. Croix, der jo oprindelig var en fransk Ø. Markoe rejste som ung Mand til Philadelphia. Hans Slægt var stærkt interesseret i Sukkerdyrkningen paa St. Croix, og Markoe og hans Brødre drev stor Handel i Sukker med Amerika. Meningen med at han nedsatte sig i Philadelphia var vel altsaa den, at han paa denne Plads bedre kunde varetage Sukkerhandelens Interesse end ved at bo paa St. Croix.

Men skønt han boede i Amerika, vedblev han at være dansk Undersaat, men tog ikke desto min-

dre aktiv Del i Livet i den amerikanske By, hvor han boede. I 1774 tog han saaledes aktiv Del i et Rytterkorps i Byen, siden kendt under Navnet „The City Troop''. Markoe blev valgt til Kaptajn for nævnte Korps og beholdt denne Post til Foraaret 1776, da han som dansk Undersaat blev nødt til at nedlægge sin Post, da Danmark havde erklæret sig neutral i Krigen mellem England og Amerika. Markoes Forbindelse med nævnte Rytterkorps er for os særlig interessant derved, at han i Sommeren 1775 skænkede det et Flag, der har historisk Interesse derved, at det havde 13 Striber, Symbol paa de 13 Kolonier, som den Gang kæmpede for deres Uafhængighed af Moderlandet, altsaa Forbilledet for det senere Unionsflag. Markoes Gave findes endnu i Philadelphia. Saavidt jeg ved, var Markoe ogsaa medvirkende ved Dannelsen af det skandinaviske Selskab (Societas Scandinavensis) i Philadelphia i Halvfjerdserne i det attende Aarhundrede, hvis første Præsident var den danske Søkaptajn, Grønbeck. Det var i en Tale i dette Selskab, at George Washington hævdede, at han var af dansk Slægt.

Markoe, der var en meget rig Mand, ejede megen Jord i Byen Philadelphia, saaledes bl. a. den Grund, hvor De Forenede Staters Bygninger nu staar. Paa denne Jord opførte han en Bygning, som hans Hensigt var, skulde være Bolig for de Forenede Staters Præsident. Man husker, at Philadelphia den Gang i Virkeligheden var Amerikas Hovedstad. Nævnte Bygning, som altsaa ikke blev Præsidentbolig, blev i Aaret 1800 solgt til Pennsylvanias Universitet. Markoe, der ikke blot var en Mand med mange Penge, men ogsaa en Mand af

mange Interesser, døde i Philadelphia den 28de August, 1806. — En af hans Sønner, Peter Markoe (død 1792) var Poet. Vistnok en Sønnesøn af Abraham, — Thomas Masters Markoe (f. 1819) var bekendt som Læge.

Christian Febiger, eller, som hans danske Døbenavn var, Hans Christian Fibiger, der tilhører en Gren af Fibiger-Familien, der nu er uddød i Danmark, er født i Faaborg paa Fyn den 19de Oktober 1749, og Søn af Organist, senere Degn i Hillerslev paa Fyn, Jørgen Mathiasen Fibiger og Hustru, Sophia Dorthea Østrup. — Hans C. Fibiger, der havde taget Studentereksamen i Danmark, drog som ungt Menneske til en Farbroder, Henrik Jakob Fibiger, der var Toldforvalter paa St. Croix, dansk Vest-Indien. Herfra rejste han i 1772 til Amerika og fik Ansættelse ved Handelen, vistnok i New-England, men Stedet nævnes ikke. I hvert Fald sluttede han sig i 1775 til et Massachusetts Regiment og gjorde fra nævnte Aar Tjeneste i den amerikanske Hær til Krigens Slutning i 1783. Han udmærkede sig som Soldat og steg fra at være Adjutant til Oberst og ved sin Afmønstring fik han Titlen Brigadegeneral.

„Old Denmark'', som var hans Kendingsnavn i Armeen, drog efter sin Afmønstring til Philadelphia, gik i Forretning og blev en velstaaende Mand. Han var gift med en Dame af skotsk Herkomst, Elizabeth Carson. Deres Ægteskab var barnløst. Febiger valgtes i 1789 til Statskasserer for Pennsylvania, et Embede, han beholdt til sin Død, den 20de September 1796. Gennem hans Adoptivsøn, Christian Carson Febiger, er Navnet bevaret indtil denne Dag, og ikke faa af Slægten

har gjort Tjeneste i de Forenede Staters Hær og Flaade som Officerer af høj Rang. For nærmere Oplysninger angaaende den fynske Degnesøn, som blev amerikansk Brigadegeneral og Finansminister, tillader jeg mig at henvise til „Danske i Amerika'', I. Bind, Side 91 flg., hvor jeg har gjort Rede for hans Slægt og Navnebærere her i Landet.

Det er formodentlig ogsaa fra Vest-Indien, at Iversen-Familien er kommen til Georgia. Angaaende denne, se „Danske i Amerika'' Side 171—172. Blandt de første Hvide, som satte deres Fod i Kentucky, var de som var bleven tagne til Fange eller røvede af Indianerne. Blandt disse nævnes en John Salling, i Aaret 1730. Jeg antager, at han maa have haft sit Hjem i Virginia, (Se Roosevelt: „The Winning of the West'', Vol. I., Side 175, Note 4). At Salling er et ægte dansk Navn, er der ingen Tvivl om. Af Danske i Vest-Indien af dette Navn kan nævnes Mathias Salling, der var Præst paa St. Thomas i 1764. Denne sidste, der var en Degnesøn fra Torup paa Sjælland, døde allerede i 1765. Hans Broder, Hans Salling, var Missions Kateket paa St. Thomas 1766—71 og blev derpaa Sagfører. Af Danske, som kom her til Landet fra Vest-Indien, kan ogsaa nævnes Musikeren Hans Gram, der siges at have været Sekretær hos Guvernøren paa St. Croix. I 1782—83 kom han til Boston, hvor han blev gift med en amerikansk Dame, og døde i 1803. Han var Fader til Homeopathen Hans B. Gram og Nels Gram, der var Købmand i New York. Angaaende disse henvises til „Danske i Amerika'' I. Bind, 1ste Afdeling, Side 190 flg. Noget senere kom Borup, siden Bankør i St. Paul, Minn., fra dansk Vest-Indien til Amerika.

III.

DANMARK OG PIETISMEN.

Som alle religiøse Strømninger i ældre Tid kom ogsaa Pietismen til Danmark fra Syd, fra dens Fødeland, Tyskland. Og ligesom i sin Tid Reformationen i det 16de Aarhundrede kom til Danmark over Sønderjylland, saaledes ogsaa den pietistiske Bevægelse i det 18de Aarhundrede. I hvert Fald er det vist, at en stor Del af denne Retnings betydeligste Mænd i Danmark var fødte Sønderjyder, saaledes, for blot at nævne enkelte Eksempler, Brødrene Brorson, af hvilke den ene, Hans Adolf Brorson, blev Biskop i Ribe, den anden, Broder Brorson, blev Biskop i Aalborg, og den tredie Præst i København. Digteren Johan Ewalds Fader, Enevold Ewald, bekendt som Præst ved Waisenhuset i København, var ligeledes en Sønderjyde, og saaledes kunde der nævnes mange.

Nu om Dage holder man meget af, fra visse Hold, at betegne Pietismen som den lys-sky Kristendom, der mangler Sans for Livets Skønhed og Virkelighed og er optaget af formentlig Verdensflugt. Man glemmer at tilføje, maaske fordi man ikke ved det, at det er Pietismen, mer end nogen anden religiøs Retning, der har taget sig af det almindelige Folk i Danmark og virket for dets Oplysning, baade ved sine gudelige Forsamlinger, sin Børneundervisning, Børneskoler, Bibelselskaber, o. s. v., o. s. v., ligesom den har aabnet Folkets Øjne

for dets Pligt over for de forældreløse. De første Børnehjem baade i Tyskland, Danmark og Amerika er oprettede af Pietisterne.

Særlig har man beskyldt Pietismen for Snæversyn og Mangel paa Frisind, medens Sagen dog vel er den, at den kun fordømte meget af det, man med Urette vilde skjule under Frihedens Navn, medens den lærte Folk at lukke Øjet op for Hedningernes Nød. Det var fra Danmark, at den første lutherske Hedningemissionær udgik, og Manden, som i 1705 blev ordineret til denne Gerning, var Bartholomæus Ziegenbalch, der havde studeret ved Universitetet i Halle, Pietismens egentlige Planteskole. Det var ved hans Virksomhed i den danske Koloni Trankebar i Øst-Indien, at de første indiske Hedninger blev vunden for den lutherske Kirke.

Men hvad vi særlig ønsker at gøre opmærksom paa i denne Forbindelse, er, at det skyldes Pietisterne, at den lutherske Kirke har taget Diaspora-Missionen op, det vil sige: Missionen blandt lutherske Landsmænd, som lever i fremmede Lande. Det er denne vigtige Mission, det skyldes, at der i Dag er en stor og stærk luthersk Kirke i det reformerte Land Amerika. Og den Mand, som særlig har sat dybe Mærker i den tyske Diaspora-Mission i Amerika, Heinrich Melchior Muhlenberg fra Hannover, var udgaaet fra Pietisternes Universitet i Halle, ligesom Ziegenbalch i sin Tid. Der var nok egentlig Tale om, at Muhlenberg skulde have været til Trankebar, men saa kom Opfordringen til ham om at gaa til Amerika og den fulgte han, og landede i Philadelphia i Aaret 1742.

Ikke faa af vore Landsmænd, særlig fra Søn-

derjylland, studerede i Halle. Nogle af dem kom senere til Amerika og blev Muhlenbergs Medarbejdere blandt Tyskerne i Pennsylvania og New York. Af dem skal her nævnes nogle enkelte. Som den første nævner vi Peter Brunnholtz, som var barnefødt i Nybøl i Sundeved, Sønderjylland, hvor hans Fader vistnok var Bonde, en af hans Brødre var Degn i Dybbøl, en anden Broder boede nær ved Flensborg. Peter Brunnholtz studerede Teologi i Halle og tog en god Eksamen. Da der kom Opfordring fra Pennsylvania om at sende flere Præster, var man straks paa det Rene med, at Brunnholtz vilde være den rette Mand til at hjælpe Pastor Muhlenberg i det store Arbejde, og han tog mod Kaldet. I 1745 ankom han til Philadelphia, og fra da af til sin Død, den 17de Juli, 1758, arbejdede han trofast i den besværlige Mission blandt Tyskerne i Pennsylvania, mest i Philadelphia, men ogsaa paa andre Steder i Staten, og har efterladt sig et smukt Eftermæle som en trofast, uegennyttig Arbejder, der aldrig sparede sig selv, skønt han næsten altid led af daarligt Helbred. Han var altid ugift, sine faa Midler testamenterede han til Menighedens fattige og sit Bibliotek til Menigheden i Philadelphia, hvis Præst han var. Udførligere Oplysninger om Brunnholtz findes i R. Andersens „Den Evan. luth. Kirkes Historie i Amerika'', Side 202, 215. Brunnholtz betragtede sig altid som dansk Undersaat og havde Pas fra den danske Regering, da han rejste til Amerika. Han plejede altid Venskab med de svensk lutherske Præster, der arbejdede samtidig med ham i Pennsylvania. Blandt disse stod han i særlig intimt Forhold til Provst Israel Acrelius, der var i

Pennsylvania fra 1749 til 1756. Acrelius har givet en udmærket Fremstilling af Livet og Udviklingen i Pennsylvania paa hans Tid i sit smukke Skrift, der i engelsk Oversættelse kaldes „History of New-Sweden'' (Philadelphia 1874). I denne Bog (Engelsk Oversættelse, Side 402—34) fortæller Acrelius om et Besøg, som han, den 18de og 19de Juni, 1754, i Selskab med Pastor Brunnholtz og andre, aflagde i Hernnhutternes Koloni i Bethlehem, Pa., hvor de besaa nævnte Samfunds forskellige Anlæg af Anstalter. Blandt de Personer, de her kom i Samtale med, var ogsaa en dansk Mand, Mathæus Reutz eller Reutze, en af Brødremenighedens Prædikanter, som spillede Orgel for de Besøgende og siden viste dem omkring paa de forskellige Steder. Da en af Præsterne i Bethlehem, Hr. Benzien, i en Samtale udtalte, at Teologerne fra Halle var blinde Vejledere, blev Pastor Brunnholtz varm og sagde: „Jeg er en Holstener (ɔ: Slesviger) af Fødsel og har studeret ved Universitet i Halle, men saa vidt mig bekendt, har der aldrig været saadanne Vildfarelser paa dette Sted. I min Tid prædikede man den rene evangeliske Lærdom, og det har man gjort hele Tiden siden. Vel er det sandt, at det teologiske Fakultet i Halle har kæmpet haardt imod Grev Zinzendorf og hans Tilhængere, men det beviser ikke, at Halle farer vild i Læren om Frelsen.''

Pastor Muhlenberg giver i 1745 sin Medarbejder, Brunnholtz, følgende smukke Skudsmaal: „Min kære Broder giver Agt paa sig selv og Lærdommen og tager sig af det forkommede Folk. Guds Naade er stærk i ham, trods hans legemlige Skrøbelighed. Han er i Stand til at lide og dog

kæmpe, under Ære og Vanære, godt Rygte og ondt Rygte. Herren lader ham vinde Yndest hos Folket og kroner Ordet med Velsignelse.'' (Se Hazelius: History of the American Lutheran Church'' (1846) Side 52.

En ligeledes dansk født Mand, der ogsaa havde studeret ved Universitetet i Halle og kom til at virke som Præst i Amerika, var Johan Christian Leps. Om ham ved vi, at han var født i Danmark og døde i Amerika, men hverken hans Fødested, Fødselsaar eller Dødsaar og Sted er kendte. I Halle studerede han Jura og Filosofi. Det næste Sted, vi møder ham, er i dansk Vest-Indien, hvor han i nogle Aar fungerede som Lærer, men havde tidligere været Soldat. Fra Vest-Indien kom han en skønne Dag, det var i Aaret 1772, til Philadelphia, hvor den tyske Præst, J. C. Kunze, fik fat paa ham og fik ham ansat ved en Præsteskole, som nævnte Præst havde begyndt, som Lærer i Sprog. I 1774 blev Leps ordineret til Præst for en hollandsk Menighed i Staten New York. Senere kom han, i 1782, til Pennsylvania, hvor han en Tid blev Farmer, blev saa atter Præst, først i Pennsylvania og siden i Virginia- og forsvinder saa af Historien. Nærmere Oplysning om denne Landsmand med de mange Bestillinger og mange Sprog kan findes i R. Andersens Kirkehistorie og i „Danske i Amerika'' I, Side 396—400.

For Resten kan samme Leps, der var en lærd og klog Mand, staa som Eksempel paa saa mange af hans Landsmænd, der senere kom til Amerika og, som han, prøvede mange Ting, nogle af dem kun alt for mange. Der er vist ingen Tvivl om, at der blandt Tyskerne i Pennsylvania, saavelsom

blandt Hollænderne i New York, var ikke faa Danske, uden at vi nu er i Stand til at opregne deres Navne, saaledes som, f. Eks. Præsternes. Ligeledes er det vist, at det ikke blot var i Brødre-Menighedens Kolonier i Pennsylvania, at der fandtes Danske. Det kan være, at de selv vilde opgive deres Fødested som „Holsten'', ligesom Pastor Brunnholtz, men da maa man ikke derudfra uden videre slutte, at de var Tyskere. Sønderjylland nævntes i sin Tid, baade i og udenfor Danmark, som „Dansk Holsten.''

I en Liste over Brødremenighedens Virksomhed i det nuværende New Jersey, blandt svenske, tyske og hollandske Nybyggere, som ikke var Medlemmer af Brødrekirken, nævnes saaledes fra Missionspladsen, Piles Grove, „Andrew Holstein, Lawrence Holstein, senior og do Junior'' — fra Aaret 1749, rimeligvis Mænd af dansk Afstamning. Og i en Fortegnelse over Daabshandlinger for 1748 nævnes „Mary, Datter af Lorenz og Molly Holstein, i Piles Grove.' (Se Acrelius „History of New Sweden'' — Side 443—44).

IV.

DANMARK OG HERNNHUTTISMEN.

Ophavsmanden til denne mærkelige Aflægger af den tyske Pietisme er den ikke lidt excentriske tyske Greve, Nicolaus Ludwig Zinzendorf (1700—1760), hvis Liv og alt gik op i Arbejdet for Guds Rige, som han forstod det. Det var som et Varsel om Fremtiden, at da dette Grevebarn blev døbt, var det den tyske Pietismes Ophavsmand, Filip Jakob Spener, der dengang var sachsisk Hofpræst, som døbte ham, medens to danske Prinsesser, nemlig Enkekurfyrstinderne af Sachsen og Pfaltz, stod Faddere til ham.

Nævnte Greve fik nemlig sin første Uddannelse ved Universitetet i Halle, og hans store Kærlighed til Hedningemissionen tændtes ved Efterretningerne fra den Mission, som Ziegenbalch havde begyndt i Trankebar i Øst-Indien. Men Anledningen til at sætte sin Hedningemission i Værk, fik Grev Zinzendorf, da han i 1731 var i Danmark til den senere Kong Christian den 6tes Kroning.

Her blev han kendt med Hans Egedes Mission i Grønland blandt Eskimoerne, og ved Samtale med en Negerslave fra dansk Vestindien fattede han den Beslutning, at sende nogle Brødre til de danske Kolonier der. Ligeledes var det Hernnhutter, der arbejdede som Missionærer paa de nikobariske Øer, som Danmark i sin Tid regnede for sine.

Men ligesom Danmark saaledes gav Zinzen-

dorfs Brødresamfund Land at arbejde paa i Hedningemissionen, saaledes blev Danmark tidlig et af de Lande, hvor samme Samfund arbejdede i Indre-Mission, ligesom Danmark har skænket nævnte Samfund en Mængde trofaste Medlemmer og Arbejdere i dens forskellige Missioner, ligeledes var det Danmark, der i det 18de Aarhundrede gav Hernnhutterne Lov til at anlægge deres siden saa blomstrende Koloni i Christiansfeld i Sønderjylland.

Blandt de Danske, som sluttede sig til Brødrekirken, og det var der Tusinder, der gjorde, skal vi her særlig nævne dem, der kom til Amerika og arbejdede i Brødrekirkens forskellige Kolonier, paa hvis Kirkegaarde de fandt deres Grave, medens deres Efterkommere findes der indtil denne Dag, baade i og udenfor Brødrekirken. Angaaende disse har jeg givet udførlige Efterretninger i „Danske i Amerika'', Side 46,—89, hvortil jeg tillader mig at henvise. Her kun nogle faa Bemærkninger angaaende disse vore Landsmænd. Den første Bemærkning er, at de fleste af dem kom til Pennsylvania, hvor Brødrekirken fra 1741 havde sine Kolonier i Bethlehem, hvor nu de store Staalfabrikker findes, Nazareth, Emaus, Lititz, samt i North Carolina, hvor der fandtes — og findes, — Brødremenigheder i og omkring Byen Winston—Salem, der nu er kendt viden om for sine Tobaksspinderier. Men ogsaa i andre Byer i Pennsylvania har der været mange Danske, der tilhørte Brødrekirken, saaledes f. Eks.: Philadelphia, Lancaster, osv.

Blandt de Danske, som særlig har udmærket sig baade i Brødrekirkens Tjeneste saa vel som

paa andre Omraader, skal jeg her nævne Biskopperne John Chr. Jakobsen (1795—1870), der var født i Skjærn i Jylland, Søn af en Skomagersvend fra Nyborg, der i mange Aar arbejdede som rejsende Lægprædikant i Brødremenighedens Tjeneste paa forskellige Steder i Danmark. Hans mere navnkundige Søn har efterladt sig et meget anset Navn i det Samfund, der betroede ham en af dets højeste Æresposter.

Biskop Georg Fr. Bahnson, der var født i Christiansfeldt i 1805 og døde i Salem, N. Carolina i 1869, er ligeledes meget æret i Brødrekirken Baade han og Jacobsen, der begge var gift med engelske Kvinder, har efterladt sig en talrig Efterslægt i Amerika.

Af danske Præster, der opgav deres Embeder i Fædrelandet og gik, først til Hernnhut i Tyskland, og derfra til Amerika, kan nævnes Jørgen Sølle, der var født paa Ærø i 1709, havde været Kapellan i Ribe, kom hertil Amerika i 1753, hvor han virkede som Præst paa flere Steder, sidst i North Carolina, hvor han døde i 1773.

Otto Krogstrup, der var født paa Brahetrolleborg paa Fyen, var Kandidat i Teologien, blev Kapellan i Klim-Thorup og Vust i Thy fra 1741 til 1749. Han kom her til Landet i 1753 og var Præst i Brødrekirken til sin Død i 1785 i Bethlehem, Pa.

Magister Andreas Langgard, født 1712 paa Hanstholmen i Nørre-Jylland, var i sin Ungdom Sømand, gav sig saa til Studeringen og blev i 1739 Sognepræst i Klim-Thorup og Vust, i hvilket Embede han blev til 1749, da han tog sin Afsked og drog til Hernnhut. I 1761 kom han til Amerika, hvor han døde, som Præst i Emaus, Pa., 1777.

Af danske Mænd tilhørende Brødrekirken, der har gjort sig bekendt paa andre end rent kirkelige Omraader, kunde nævnes en hel Mængde. Blandt disse skal jeg blot anføre den danske Møllebygger, Hans Chr. Christensen, der har Æren af at have anlagt det første Vandværk i Pennsylvania, nemlig ved Byen Bethlehem i 1754.

Sakarias Poulsen, Sønnesøn af en dansk Emigrant, Nikolaus Poulsen fra København, der kom til Philadelphia i 1749, sammen med sin Broder og eneste Søn, Sakarias. N. Poulsen var Bogtrykker i Danmark og Sønnen, Sakarias, lærte samme Kunst hos den i sin Tid meget berømte Bogtrykker Christopher Sauer i Germantown, Pa. Sakarias Poulson, Sr., var Medlem af Brødremenigheden i Germantown, Pa., og gift med en Kvinde fra Tyskland, Anna Barbara Stollenberger. Han døde i Germantown i 1804.

Hans Søn, Sakarias Poulson, Jr., var født i Philadelphia i 1761 og døde samme Sted i 1844. Ogsaa han er bekendt som Bogtrykker, Almanak- og Blad-Udgiver. Fra 1800 til 1839 udgav han saaledes „Poulson's American Daily Advertizer'', et af de første Dagblade her i Landet, der fortsættes indtil denne Dag under Navnet „The North-American.''

Poulson har desuden været Forlægger af ikke faa betydningsfulde Skrifter. Desuden var han virksom for Oprettelsen af Fængselsselskabet i Philadelphia, samt for Byens Bibliotek. I sit Ægteskab med Susanna Knorr var han Fader til Sønnen Charles A. Poulson (død 1866), der har gjort sig bekendt som Forfatter. —

Endnu bør nævnes, at flere Danske har arbej-

det i Brødrekirkens Tjeneste som Missionærer blandt Indianerne her i Landet — baade i New York, Pennsylvania, i Georgia, o. a. St. Nærmere at gaa ind herpaa vilde føre for vidt.

Men rundt om i Amerika kan man i Dag træffe Mænd og Kvinder i alle Stillinger, hvis Forfædre kom hertil Landet som Medlemmer af Brødrekirken. Tit er endog Mindet om, hvor deres Forfædre kom fra, tabt for dem. Saaledes traf jeg for nogle Aar siden en bekendt Forretningsmand i Denison, Iowa, ved Navn Warbasse, der blev meget forbavset, da jeg fortalte ham, at hans Navn var dansk. Han vidste, at hans Forfædre havde levet i Pennsylvania, men, mente han, de var vistnok oprindelig indvandret fra Frankrig! Ved at lægge sammen, hvad vi begge vidste, fandt vi ud, at han var en Efterkommer af Peter Vorbasse, som var født i Kolding den 10. Maj, 1722, kom til Amerika i 1753 og døde i Nazareth, Pa., i 1806, altsaa 84 Aar gammel.

De Danske, der kom til Amerika som Medlemmer af Brødrekirken, var alle tysktalende. Dog er der bevaret Vidnesbyrd om, at de ved Breve holdt Forbindelsen vedlige med deres Slægt i Danmark. Rigtignok forekom der ikke saa faa tyske Vendinger i deres Breve, saa det kunde knibe for dem der hjemme at læse dem, og Brevportoen var meget dyr dengang, saa nogen livlig Korrespondance kunde der ikke føres. Der fortælles saaledes om Morten Hansen, født i Dreslette paa Fyen i 1763 og død i Lititz, Pa., i 1837, at naar der kom Brev fra ham til hans Slægt paa Fyen, kunde det nok knibe at forstaa dem, og et Brev kostede 5 Rigsdaler i Porto.

V.

DEN GUDELIGE VÆKKELSE I DANMARK I DET 19DE AARHUNDREDE.

Som vi allerede har hørt, skyldes det særlig den tyske Pietisme, at der nu findes en engelsk luthersk Kirke i Amerika, ligesom det er den, der har været virksom ogsaa indenfor den tyske lutherske Kirke her i Landet. — Det er ligeledes en historisk Kendsgerning, at den norske Pietisme, kendt under Navnet Haugianismen, har været en mægtig Faktor i den store norske Udvandring til Amerika, og at det var Haugianere, der først følte Trang til at faa Guds Ord prædiket paa Modersmaalet i deres Nybygder her i Landet. Og angaaende den nyere svenske Indvandring her til Landet, da møder os det samme.

Nu angaaende den gudelige Vækkelse i Danmark i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede, da er det noksom bekendt, at den er en Frugt af den ældre Pietisme og de Opbyggelsesbøger, som gennem den havde fundet Vej til den danske Haandværker- og Bonde-Befolkning. Derom skal vi ikke her tale videre, hvor Talen er om denne Vækkelse som Faktor i den danske Udvandrings Historie. At nævnte Vækkelse har været det, omend mere indirekte, og det paa mer end en Maade, er let at paavise. — Det er saaledes gennem den gudelige Vækkelses Tilhængere, at Baptismen finder Indgang i Danmark fra Amerika, men med Hamburg

som Mellemled, idet Amerikaneren, den baptistiske Professor Barnes Sears i 1834 stifter den første tyske Baptistmenighed i Hamburg, og et Medlem af denne Menighed, den danskfødte Jøde, Julius Købner (født i Odense i 1806) stifter i 1839 de første danske Baptistmenigheder i København og senere, paa Langeland. Og af de danske Baptister, særlig fra Sælland, kom ikke faa til Amerika. Det er gennem Baptismen, at Mormonismen finder Indgang i Danmark, idet dennes første Tilhængere i Danmark var Baptister. At en Mængde danske Mormoner er udvandret til Amerika, ved alle.

Det er blandt de gudelige Forsamlingsfolk, at Grundtvig, som disse fra først af betragtede som deres Talsmand, vinder sine første Tilhængere i det danske Almuesfolk. Det er ligeledes blandt de af ham paavirkede Almuesfolk, at de første Bondeskribenter og Bondepolitikere fremstaar. Jeg behøver her kun at nævne som Eksempler Mænd som Peder Larsen Skræppenborg, Anders Larsen Gamborg, samt J. A. Hansen.

Det er ligeledes Mænd, der fra først af ofte har ført Ordet i de gudelige Forsamlinger i Danmark, der tager Ordet og agiterer for Udvandring til Amerika. Jeg behøver her kun at nævne Mænd som Rasmus Sørensen og, for en noget senere Tids Vedkommende — Mogens Abraham Sommer, der begge har bragt en Masse af danske Bønder, Arbejdsfolk og Haandværkere til Amerika. — Ligeledes bør det nævnes, at det var danske Lægprædikanter, der blev de første lutherske Præster baade blandt norske og danske Nybyggere i Amerika. Som Bevis herpaa skal jeg nævne Mænd som Claus

L. Clausen fra den ældste Tid og A. S. Nielsen fra en senere.

Det viser sig saaledes, at det er Pietisterne, der var bleven vakt op til aandelig Bevidsthed om Forskellen paa Livet i Synden og Livet i Gud, der ogsaa er de mest vaagne paa de fleste andre Omraader i Livet. Og saaledes burde det jo altid være, selv om det fra mer end en Side er sædvanligt at se helt modsat paa den Sag.

Det anførte er i god Overensstemmelse med Amerikas Historie, som ved at fortælle om, at det er særlig i de pietistiske engelske Kolonier i Ny-England, at den amerikanske Folkefriheds Vugge har staaet, ligesom det er Pietisternes Børn og Børnebørn i Ny-England og Pennsylvania, der bar Sejren hjem fra den store Uafhængighedskamp i det 18de Aarhundrede. Den, der ønsker at se Forskellen paa en Revolution med religiøs Basis og saa en Revolution med Gudløshed som Basis, behøver kun at sammenligne den amerikanske og franske Revolution, begge i Slutningen af det 18de Aarhundrede, — og deres Frugter indtil denne Dag, og han vil kun ved at gøre sig selv blind blive fri for at se, at som Træet er, vil Frugten blive.

VI.
GULDFUNDET I CALIFORNIA — OG GULDFEBEREN.

Det er bekendt, hvorledes en Amerikaner, James Wilson Marshall, der arbejdede for den bekendte Sutter i California, rent tilfældig opdagede de rige Guldlejer ved Sacramento-Floden. Det var den 18de Januar i det i saa mange andre Henseende mærkelige Aar 1848, da han førte Tilsyn med Opførelsen af en Dæmning, at Marshall fandt de første Guldklumper, skøndt Mormonerne paastaar, at et Par af deres Tilhængere, som arbejdede for Marshall, i Virkeligheden var de første Opdagere af det gule Metal, der snart skulde øve saa stor Tiltrækning paa Mennesker fra de mest forskellige Lande i Verden, saa de strømmede ud i hin vestlige Ørken i Amerika, i store og brogede Skarer.

Guldfeberen gik som en Løbeild gennem Landene og naaede ogsaa vort Fædreland, og ikke faa af vore Landsmænd tog Vandringsstaven for at gaa ud og søge efter Lykken. Gifte Mænd og unge Karle tog af Sted, nogle paa egen Haand, andre i Følge med Slægtninge og Venner, ikke sjælden brugende de sidste Penge til Rejsen derhen, hvor Guld og grønne Skove vinkede den heldige Finder, og var med til at leve et Liv, som Verden sjælden har set Mage til, hvor Dolken sad løs i Haanden og Revolveren i Bæltet, hvor Dødsdomme fuldbyrdedes uden lang Proces, hvor Mad og Drikke kun

kunde faas for fabelagtige Priser, og hvor Formuer skiftede Hænder fra Time til Time, osv., osv.

Af de mange, som drog ud for at søge Guld, fandt mange en ensom Grav, nogle fandt noget af hvad de søgte, men kom ikke sjælden tilbage med ødelagt Helsen i Tilgift. Mange, som undgik Døden ved Morderhaand og Sygdom, fik Lyst til at blive i Guldlandet, og paa den Maade er sikkert nok de fleste af de første Danske kommen til California. Men en god Del af de danske Guldgravere drog ogsaa til andre Egne i Amerika. Den, som er noget kendt i danske Nybygder her i Landet, særlig de ældre, ved ogsaa, at nogle af de ældste Danske, der kom til Stedet, havde været i California at grave Guld først. At nævne Navne paa saadanne af hvilke nu de allerfleste ere døde, vilde føre os for langt. Men de fandtes, og deres Børn og Efterkommere findes nu, baade i Illinois, Wisconsin, Iowa og Nebraska.

Der er for mig ingen Tvivl om, at det er ret at nævne Guldfeberen som en af Aarsagerne til dansk Udvandring til Amerika og som noget af det, der ikke har bidraget mindst til at henlede Opmærksomheden paa Amerika i den almindelige Befolkning i Danmark.

VII.
MORMONISMEN I DANMARK.

Det er med Mormonismen i Danmark, som det er med Methodismen: den er kommen til Landet ved danske Sømænd, som var bleven grebne af den i Udlandet, hvilket her vil sige: Amerika. Den første Dansker, som blev Mormon, hed Peter Clemmensen og boede i Boston, Mass. Det var før 1842, han antog denne nye Lære, for hvilken han vandt en anden Landsmand, Hans Christian Hansen, en Sømand fra Nyboder i København. Men medens Hansen til sin Død var et ivrigt Medlem af Josef Smiths og Brigham Youngs Kirke, faldt Peter Clemmensen inden længe fra Troen.

Hans C. Hansen havde, inden han blev Mormon, været Medlem af Baptisternes Samfund, og det samme var Tilfældet, som tidligere nævnt, med ikke faa af dem, der blev vunden for Mormonismen i Danmark, hvor Baptistmenighederne i København og Aalborg afgav ikke faa Konvertitter til de sidste Dages Hellige, ligesom det indtil denne Dag er sædvanligt, at Mormonmissionærer optræder, paa nye Egne, som Baptister. Det var den 11te Maj 1850, at Ole Peder Hansen, en yngre Broder til H. C. Hansen, naaede København for der, som han mente efter en Aabenbaring, at virke for den nye Læres Udbredelse. Og da Mormonapostlen, Erastus Snow, den 14. Juni, 1850, naaede København med sine Ledsagere, begyndte den Mis-

sion i vort Fædreland, som desværre har baaret saa rig Frugt for Mormonkirken.

Det er bekendt, at allerede meget tidlig virkede Mormonmissionærerne for at faa deres Disciple til at udvandre til Amerika. Og, saavidt jeg ved, allerede i 1853 drog det første Selskab af danske Mormoner af Sted mod det nye Zion ved den store Saltsø i Utah og er siden den Tid bleven fulgt af store Skarer.

Mange døde undervejs, andre slap den nye Tro og, efter at de ved de amerikanske militære Myndigheders Hjælp havde faaet de Penge tilbage, som de havde betroet deres Ledere, nedsatte de sig som Nybyggere i det vestlige Iowa og det østlige Nebraska, hvor deres Børn og Efterkommere findes i By og paa Land, tit meget talrige. Flere af disse trætte Mormoners Efterkommere er i Dag berømte Mænd i Amerika.

De fleste danske Mormoner i Amerika findes vel nu i Utah, Idaho, osv. Men der er ikke faa af de saakaldte Josefitter, d. e. Mormoner, som forkaster Flerkoneriet og hævder, at Mormonismens Stifter, Josef Smith, aldrig enten lærte eller praktiserede dette, — af dansk Afstamning. Josefittiske Menigheder af Danske findes flere Steder i Iowa, vel ogsaa i Nebraska, og maaske i Missouri.

VIII.
DE SLESVIGSKE KRIGE OG UDVANDRINGEN TIL AMERIKA.

Det er en bekendt Sag, at Krigene ofte har ført til Udvandring, at mange hellere vilde tage Rejsestaven end Sværdet. De europæiske Krige har, baade ved deres Udbrud og ved deres Slutning bragt mange Udvandrere til Amerika. De to slesvigske Krige, som Danmark i det 19de Aarhundrede har maattet føre med Tyskland, danner heri ikke nogen Undtagelse. Statistikken over Indvandrere her til Landet viser, at i 1848 kom der 210 Danske hertil Landet, vel ikke noget stort Antal, især sammenlignet med den senere saa store Indvandring. Dog, naar Hensyn tages til, hvor lang og besværlig Rejsen til Amerika dengang var, var det ikke faa og flere end i noget tidligere Aar — med Undtagelse af 1836, da der kom 416 Danske her til Landet.

Den første slesvigske Krig endte, som bekendt, med en tvivlsom Sejr for Danmark, men med et mere fuldstændigt Nederlag for Slesvig-Holstenerne. Som Følge heraf kom der i 1850-erne en Mængde af disse her til Landet, deriblandt nogle, for hvis Paagribelse den danske Regering havde udlovet en stor Belønning. Mange danskfødte, men tysksindede Mænd, som havde gjort Tjeneste i den slesvig-holstenske Oprørshær, kom til Amerika og nedsatte sig i de vestlige Mellemstater, Illinois, Io-

wa, Wisconsin, Nebraska osv. Særlig er den Slags Tyskere talrige i Byerne ved Mississippi Floden i Iowa, Clinton, Davenport, Burlington o. fl., saavelsom i Chicago, Ill., Milwaukee, Wis. Naar man f. Eks. kommer til Davenport i Iowa, skulde man, naar man lægger Mærke til Navnene paa Forretningshusene, tro, at man var kommen til en dansk By, saa mange gode danske Navne møder man.

Sagen er den, at Davenport er en af Slesvig-Holstenernes Hovedstæder her i Landet. Blandt de mest fremtrædende af de mange begavede Mænd, som her slog sig ned, skal her nævnes den fra Oprøret i Slesvig saa bekendte Advokat Hans Reimer Clausen, der var født i 1804, i Ditmarsken og døde i Davenport, Iowa, i 1894. Han kom — som landsforvist af den danske Regering, med sin Familie til Davenport i 1851. Her blev han en anset Sagfører, i 1869 valgtes han til Medlem af Iowas Stats-Senat. Hans Søn, Ernst Clausen (født 1833) studerede i Kiel, da det slesvig-holstenske Oprør udbrød, men gik, skønt han kun var 17 Aar gammel, med som Frivillig i Oprørshæren. Han kom ogsaa til Amerika i 1851. Ogsaa han blev en bekendt Sagfører og ligeledes hans Søn, Alfred Clausen. Ernst Clausen var i mange Aar Borgermester i Davenport, hvor han døde i 1892. — En Svigersøn af Hans Reimer Clausen, Christian Muller, som blev haardt saaret i Slaget ved Isted den 25. Juli, 1850, levede ligeledes i Davenport og var en meget anset Mand. Og saaledes kunde der nævnes en hel Mængde. Men nok hermed.

Efter den ulykkelige 2den slesvigske Krig i 1864, da Preussen gjorde et af sine første Skridt paa den Bane, som nu har bragt det i Krig med

mer end det halve Europa, kom en Mængde Sønderjyder til Amerika, særlig unge Mænd, som ikke vilde tjene Preuserkongen, og denne store Udvandring af Danske fra dette gamle danske Land har bidraget til at tynde ud i deres Rækker derhjemme, som kæmper den seje, stilfærdige Kamp for Hjemmets og Modersmaalets Ret, som, haaber vi, en Dag skal krones med Sejr. Men Sønderjyderne har, som Helhed, her i Amerika vist sig som dygtige, paalidelige og trofaste Folk, enten man saa møder dem i Byerne, hvor mange af dem er Indehavere af betydelige Forretninger, eller paa Landet, hvor mange af dem er Foregangsmænd paa Landbrugets Omraade og har opnaaet stor Velstand. Mange af dem er tro Medlemmer af de danske Menigheder her i Landet. Sønderjyderne maa henregnes til de bedste Elementer blandt Danskerne i Amerika.

Var Udfaldet i Krigen i 1863—64 til Sorg og Harme for de danske Sønderjyder, saa var samme Udfald for Slesvig-Holstenernes Vedkommende en stor Skuffelse, idet de ikke fik den Hertug de havde ventet, men kom ind under Preussens Jærnscepter, som de hadede. Derfor var der mange, ogsaa af dem, der tog Vandringsstaven og drog til Amerika, hvor de kunde være Tyskere uden at være preussiske Undersaatter. Selv blandt dem, der havde indtaget en ledende Stilling indenfor Slesvig-Holstenernes Rækker baade i 1848 og i 1863, kom der Mænd til Amerika, da. i 1866 med Østerrigergernes Nederlag, — det sidste Haab var bristet om et selvstændigt Slesvig-Holstein som Stat i det tyske Forbund. Af disse skal vi her nævne en Mand, hvis Løbebane var ikke lidt forunderlig, før dens Afslutning her i Amerika.

Knud Jung Bohn Clement var født paa Øen Amrum den 4. December 1803. Han havde faaet sin Uddannelse paa Skolen i Altona og siden paa Universiteterne i Kiel og Heidelberg. I 1836 kom han til København og fik paa Ansøgning til den danske Regering Understøttelse til en Rejse til England og Skotland, hvor han i to Aar undersøgte disse Landes ældre Historie, særlig med Hensyn til Danskernes Bosættelse der i ældre Tider. En Række Skrifter blev Frugten af disse Rejser, ligesom han i flere Afhandlinger paa Dansk skrev om de frisiske Øer, osv.

Siden hans Ansættelse i Kiel som Privatdocent i 1841 gik Clement, der tidligere havde talt begejstrede Ord om sin „Kærlighed til sit Moderland, Danmark'', — mer og mer over i Slesvig-holstenernes Rækker og søgte nu i flere Skrifter at eftervise Sønderjyllands oprindelige Tyskhed. Denne Side af sin Forfattervirksomhed fortsatte Clement til 1864. Fra Hamborg, hvor han havde boet siden 1847, drog han i 1866 til Amerika, da hans Haab om Hertugdømmerne var bristet. Her i Landet levede Clement i Bergen, N. J., hvor han døde den 7. Oktober 1873.

ANM.:—Altsaa passer det ikke, naar det i Dansk biografisk Leksikon 4de Bind, Side 8, hedder om Dr. phil. Clement: „Han boede fra 1847 i Hamborg og døde her 1875.''

IX.

DANMARKS HANDEL MED AMERIKA.

Om Danmarks Handel med Amerika, der i nyere Tid er betydelig, naar Hensyn tages til Landets Størrelse, — er det vanskeligt at tale med Bestemthed for den ældre Tids Vedkommende, især for den, som ikke er Fagmand paa dette Omraade. Jeg maa derfor nøjes med den almindelige Oplysning, at i sidste Fjerdedel af det 18de og Begyndelsen af det 19de Aarhundrede var Danmarks Handel med De Forenede Stater betydelig, og mange danske Skibe kom til amerikanske Havne ved Atlanterhavets Kyst og, som Følge deraf, en Mængde danske Søfolk, af hvilke mange blev i Amerika for bestandigt, og deres Efterkommere findes her i Landet indtil denne Dag i de mest forskellige sociale Stillinger.

Et Bevis paa, at Danmarks Handel med Amerika i ovennævnte Tidsrum — altsaa før Danmarks ulykkelige Krig med England i 1807, Tabet af den danske Flaade og siden af Norge, — er ogsaa det, at Danmark i Aaret 1800 fik en Generalkonsul og Ministerresident i De Forenede Stater. Den første, som beklædte denne Post var Gehejmelegationsraad P. Blicher Olsen, som var her i Landet fra 1800 til 1803, da han blev angreben af den gule Feber og af den Grund saa sig nødsaget til at nedlægge sin Post. Hans Efterfølger var Peder Pedersen, som levede i Philadelphia til 1831, da han tog sin

Afsked af Statstjenesten. Konferentsraad Pedersen var gift to Gange, begge hans Hustruer var amerikanske Damer.

Angaaende den Mængde af Landsmænd, som fra 1820 til 1848 kom her til Landet som Søfolk, Læger, Kunstnere, Mekanikere, fallerede Købmænd, osv., tillader jeg mig at henvise til „Danske i Amerika'' hvor der vil findes Oplysninger om en Del af dem, saa fyldige, som det ved flittig Efterspørgsel var muligt at finde dem. Her skal kun meddeles nogle Oplysninger om en af dem, jeg, den Gang „Danske i Amerika'' blev skrevet, ikke vidste om, at han kom her til Landet, nemlig en Broder til den bekendte og nu saa berømte Søren Kierkegaard og den ligeledes bekendte danske Biskop P. C. Kierkegaard i Aalborg.

N i e l s A n d r e a s K i e r k e g a a rd, Søn af Mikael P. Kierkegaard og Hustru Anna Sørensdatter Lund, var født i København, 30de April 1809. Fra Barn af havde han, ligesom sine ovennævnte Brødre mest Lyst til at studere. Men Faderen, som selv havde været Handelsmand, mente, at en af hans Sønner skulde være Handelsmand, og det blev saa Niels Andreas. Som ung Mand begyndte han sammen med en Ven af hans Familie, Christian Agerskov, en Forretning i København, sagtens en Hosekræmmerforretning. Det var i 1828. Forretningen har formodentlig ikke gaaet som den skulde; thi i 1832 besluttede Niels Andreas at rejse til Amerika og søge „Employ ved Handelsfaget'', som han selv udtrykker det. Den 18. August 1832 gav han Faderen Bevis for Modtagelsen af 1012 Rigsdaler til Udstyr og Udgifter til Rejsen. Han landede i Boston, hvorfra han den 26. Februar

1833, skrev et langt Brev til sin Broder Peder Christian, hvori han fortalte om sin Rejse og sine Oplevelser og beder Peder om at faa Søren til at skrive et Brev til ham. „Han er'', siger Niels Andreas, „et godt Hoved, og har anvendt sine Evner bedre end jeg til Dato.'' —

Den unge Kierkegaards Liv i Amerika blev ikke langt; allerede 21. September 1833 døde han i Patterson, New Jersey. Efterretningen om hans Død naaede Hjemmet i Danmark den 31. Oktobers Aften. Prof. Ammundsen, af hvis Bog „Søren Kierkegaards Ungdom'' Oplysningerne om N. A. Kierkegaard er hentet, siger om ham: „Det lidt vi hører om Niels, tyder paa, at han var et kvikt Hoved; om han ogsaa gik i Dybden, er maaske mere tvivlsomt, end mere, om han har haft noget af Hjemmets religiøse Præg over sig.''

X.

DANSKE SKRIFTER OM AMERIKA — OG AMERIKANSKE FORFATTERES SKRIFTER, OVERSATTE PAA DANSK.

Inden vi kommer til de trykte Skrifter, vil vi standse et Øjeblik ved de udvandrede Danskes Breve til Slægt og Venner derhjemme. Det er bekendt, at disse Breve i nyere Tid har vakt ikke liden Opmærksomhed, idet en af Danmarks nyere Forfattere har brugt dem som Materiale for sine Skildringer af danske Udvandrere, deres Liv og Tankegang, hvilket saa atter har mødt en langtfra velvillig Kritik her fra Landet. Medens der naturligvis kan være delte Meninger om saadanne Skildringers Værd, er der for mig ingen Tvivl om, at det ikke er den Slags Breve, her er Tale om, der har spillet nogen stor Rolle med Hensyn til Spørgsmaalet om dansk Udvandring til Amerika. Nej, de Breve, der vitterlig har været en Faktor i den danske Udvandring, var af en anden Art. De var meget korte, tit daarligt bogstaverede og meget ufuldkomne i alle Maader. Men de fortalte om, hvad der kunde tjenes i Amerika, hvad Mad og Klæder kostede, hvor det var bedst at rejse til og bedst at rejse ud fra. osv. Var de ikke meget æstetiske, saa var de saa meget mere praktiske og havde derfor ikke sjælden store praktiske Følger. En Samling af dem, om de kunde findes, vilde være Guld værd; de har spillet en stor Rolle iblandt jævne danske Bønder og Arbejdsfolk og gør det

indtil denne Dag for Resten. I ældre Dage gik de tit fra Mand til Mand, især blandt dem, som kendte Brevskriveren.

I det vi kommer til de trykte Skrifter, anser jeg det for bedst at begynde med de amerikanske Forfattere, hvis Skrifter først blev oversatte paa Dansk. Blandt disse kommer James Fenimore Cooper (1789—1851), hvis Moder var af svensk Herkomst, i først Række. Hans Skildringer af Indianerne og Livet i Amerika blev meget tidlig oversat paa Dansk. Fra 1826 til 1840 udkom hans samlede Skrifter paa Dansk, oversat af mange forskellige i 117 Hefter. Af hans danske Oversættere kan nævnes Jakob Riise. („Den sidste Mohicaner", „Steppen"), Fr. Schaldemose, („Conanchet eller Grænsebeboerne," „Havfruen eller Søskummeren", „Hedningermuren eller Benedictinerne", „Lionel— eller Bostons Belejring", osv.). Coopers Skrifter udkom ikke blot i en samlet Udgave, men ogsaa særskilt og fandt en meget stor Udbredelse, og ved dem vaktes mange Læseres Interesse for Amerika, og ikke faa besluttede, selv at se det Land med den store Natur og de eventyrlige Forhold, som Cooper skildrede. Blandt andre var det Tilfældet med den senere saa bekendte Konsul Henry Frellsen i New Orleans (død 1884).

Foruden Coopers, maa her nævnes den engelske Romanforfatter Fr. Marryat's (død 1848) Skrifter, der ogsaa udkom i dansk Oversættelse og blev meget læst, saaledes f. Eks. „Monsieur Violets Rejser og Eventyr i Californien", „Sonora og det vestlige Texas", „Børnene i Urskoven eller Nybyggerne i Canada", „Rejse i Amerika". — Først senere kom „Onkel Toms Hytte", Bret Harte og Mark Twain

frem i dansk Oversættelse. I 1833 udkom Søhelten Paul Jones Levnet i dansk Oversættelse, og i 1853—55 George Bancrofts „De Forenede Staters Historie''. Bancrofts Oversætter var en dansk Sø-Officer, C. N. Wulff, der døde i Beaufort, So. Carolina 22. Febr., 1856.

En Del tyske Skrifter om Amerika udkom ligeledes i dansk Oversættelse, saaledes f. Eks. Schmidt-Phiseldeck: „Europa und Amerika'', oversat af D. Diderichsen og H. A. Martensen (Biskop Martensens Fader), 1820. Ligeledes B. Møllhausen: „Vandringer gennem det vestlige Nordamerikas Prærier og Udørkener fra Mississippi til Sydhavets Kyster'' — med Forord af Alex. von Humboldt — oversat af M. Rovsing, København, 1862—476 Sider. Og saaledes kunde der opregnes mange.

Skrifter af danske Forfattere om Amerika.

Af disse skal jeg give en saa fuldstændig Fortegnelse, som jeg har kunnet overkomme og i Bogstavorden — med korte Notitser om Skrifternes Indhold, for saa vidt jeg kender det.

Andreasen, H.: Amerika fra et Landbosstandpunkt. København, 1884.

Beder, P.: Rejse-Erindringer fra et Besøg i Amerika. København, 1877. — Forfatteren af dette lille Skrift levede flere Aar i Amerika og var bl. a. Redaktør af Bladet (Ugebladet) „Fremad'' i Chicago. Bladet, som siges at have været bedst i den Tid Beder redigerede det, standsede med den store Brand i 1871. „Beder udgav det fineste Blad i det skandinaviske Sprog i hans Tid'', sagde H. J. B. Christensen i Hartland, Wis. til mig; han var en af „Fremad''s Holdere.

Bille: Det store Vesten — Kolonisationen af Nordamerikas Indland — imellem Mississippifloden og Rocky Mountains — En Indberetning til det danske Udenrigsministerium, 1883. Trykt med Ministeriets Tilladelse.

Forfatteren af dette ypperlige lille Skrift er den bekendte Politikker, Diplomat og Forfatter, Carl Steen Andersen Bille (død 1898), der var dansk charge d' affaires i Amerika, 1880—84. Af senere Indberetninger fra danske Gesandter i Amerika, der er offentliggjorte, maa fremhæves Grev C. Moltkes udmærkede Afhandling „Indvandringsproblemet i Nordamerika", trykt i Meddelelser fra Udenrigsministeriet 1911—Hefte 20.

Bobjerg, A.: Danskernes Antal og Udbredelse i de Forenede Stater. Særtryk af Geografisk Tidsskrift, 20de Bind, 3 Hefte, 1909, Side 84—91.

Boye, Johan: Amerika: Om af de gamle kendt, af de Nyere hvorledes opdaget, og i sin Natur hvorledes befundet. — København, 1830.

Skriftet er kun et Brudstykke af et større Værk, som blev afbrudt ved Forfatterens Død i 1830. Rektor Boye var vistnok en Slægtning af Niels Chr. Boye, der kom til Iowa i 1837 — der siges som den første Dansker — og døde i St. Louis i 1849 af Kolera. Han var Købmand i Iowa City, Iowa. For Resten har Rektor Boye skrevet flere Artikler om Amerika i københavnske Blade.

Bremer, Frederikke — svensk Forfatterinde: Den nye Verden. — En Dagbog i Breve. — 2 Dele. København, 1854—56. Indeholder ikke faa Oplysninger om Danske i Amerika som Forfatterinden mødte paa sine Rejser.

Cavling, Henrik: Fra Amerika. — 2 Dele. Rigt illustreret. — København, 1896. Indeholder mange — ogsaa mange upaalidelige — Oplysninger om Danske.

Fribert, L. J.: Haandbog for Emigranter til Amerikas Vest — med Anvisning for Overrejsen samt Beskrivelse af Livet og Agerdyrkningsmaaden nærmest i Wisconsin. Christiania 1847 — 100 Sider.

Forfatteren af dette Skrift, der var Jurist fra Danmark og bekendt Bladudgiver, kom til Wisconsin i 1843. Efter at have prøvet mange Ting var han i mange Aar Sagfører i Watertown, Wis. hvor han døde 27. Oktober 1863.

Grove-Rasmussen, A. C. L.: Rejseberetning fra Amerika — udgivet af Udvalget for Evangeliets Forkyndelse blandt Landsmænd i Amerika. — Odense — 1871. 56 Sider.

Pastor Grove-Rasmussen, der ledsagede de to første danske Missionærer, de senere danske Præster A. S. Nielsen og R. Andersen, til Amerika i 1871, offentliggjorde først sin Rejseberetning i „Nordisk Maanedskrift" 1871, hvoraf ovennævnte er et Særtryk.

Hagemann, C. J.: En Amerikarejse. — Rønne — uden Aarstal. — 154 Sider med flere Billeder. Forfatteren, der er Bornholmer, har særlig besøgt saadanne Pladser i de østlige Stater, hvor der findes mange af hans Landsmænd, saaledes Jamestown, N. Y., Warren, Penn. og Hagerstown, Md. Hans Bog ligner ellers de sædvanlige Turistskildringer.

Hansen, H. P. C.: Langt fra Danmark. — Skizzer og Scener fra de Forenede Stater i Nord-

amerika — af Axel Felix, 3 Dele — København, 1852—55.

Forfatteren af dette Skrift opholdt sig her i Landet i 6—7 Aar fra 1846. I 1847 udgav han i New York Ugebladet „Skandinavia'' paa Dansk og Svensk. Det saa kun Lyset nogle faa Numre før det gik ind, som saa mange af dets yngre Søskende i Amerika — af Mangel paa Holdere. Hans Skildringer af Amerika blev derimod læst af mange i Danmark — ogsaa af saadanne, som siden selv kom til Amerika. Om „Christian Comet'', som var et af den eventyrlige Forfatters mange paatagne Navne, findes der en Del Anekdoter i Robert Watts Skildringer af Amerika.

Holck, Bertrand: Hinsides Verdenshavet. — En dansk Sømands Erindringer fra et 25 aarigt Ophold i Amerika, China og Sydamerika. København. 1879, 221 Sider.

Paa de første 62 Sider fortælles om Rejsen til og Opholdet i Guldminerne i Californien i 1851—52.

Jespersen, M.: Udvandringen og Forholdene i Amerika. København. 1887.

Justesen, Peter: En dansk Mands Hændelser i Californien og en sandfærdig Beskrivelse om hans to aarige Ophold i Minerne — København, 1863—51 Sider.

Forfatteren, der var Koffardikaptajn, var i Guldminerne i Californien sammen med en Ven i 1849—51.

Kierulf, M.: Erindringer fra en Rejse i Amerika. København, 1893.

Mathiesen, O.: Stjerner og Striber — Indtryk fra en Rejse i Amerika, København, 1893.

Molbech, O. C.: Over Havet. En dansk Students Oplevelse i Amerika. København, 1904. 256 Sider.

— „Skovens Helte" — København, 1912 og „Kampen om Prærien" — 1915 — Fortæller om Amerikas Indianere og deres Kampe med de Hvide.

Møller, C. W.: Amerika i vor Tid. Haandbog for Emigranter. København, 1896.

Nielsen, Anton: En Sommer i Amerika, Odense, 1891, 200 Sider.—Det var særlig sine gamle Elever fra Højskolen, Nielsen besøgte i Amerika, særlig i Wisconsin, Minnesota og Iowa samt Nebraska.

Rasmussen, H. B.: Fra Michigan Søen til Kronborg Fyr. København 1894.

„Rejsen til Amerika". Optegnelser fra Studentersangforeningens Amerikafærd i 1911 — København, 1911.

Reumert, E.: Min Amerikarejse, København, 1902.

Rosenstand, Holger: Fra de store Søers Land. København, 1901, 196 Sider med Kort over de Stater, Forfatteren omtaler. Rosenstand var Præst blandt Danske i Amerika fra 1872 til 1878, i Manistee, Mich., og sidst i Dwight, Ill. Han fortæller særdeles livligt om dansk Menighedsliv i de første Tider, saa vel som om amerikanske Forhold i det hele.

Rovsing, K. Professor: Træk af Livet i Amerika. Af Breve til Hjemmet. København, 1874. 178 Sider.

— Fra et Besøg i de Amerikanske Skoler, København, 1870. 160 Sider.

S o l t e r, M.: Foraar i det sydlige Californien.

S o m m e r, M o g e n s A.: Flere forskellige Skrifter om Amerika og Rejsen dertil.

S. kom til Amerika første Gang i 1861 og tilbragte siden sin Tid, dels her og dels i Danmark, med at være Prædikant, Skribent, Kvaksalver, Leder for Udvandrere fra Danmark, af hvilke han har ført mange til Amerika. Han døde i Aalborg i 1901.

S o m m e r, W i l h: Erindringer fra et Ophold i Amerika, København, 1868. 122 Sider.

Bogen, der væsentlig er en Skildring af New York og Forholdene der, er tilegnet „Gehejme-Conferentsraad Brætrup, hvis varme, kærlige Hjerte og aabne Haand med sand Taknemmelighed mindes af mangen stræbsom Mand hinsides Oceanet.''

S c h r ø d e r, J o h a n, Cand. Phil.: Skandinaverne i de Forenede Stater og Canada med Indberetninger og Oplysninger fra 200 Skandinaviske Settlementer. En Ledetraad for Emigranten fra det gamle Land og for Nybyggeren i Amerika. La Crosse, Wis., 1867. Forfatterens Forlag, 294 Sider.

Forf. er Nordmand, men hans Bog indeholder en Del Oplysninger om danske Nybygder og danske Mænd og Kvinder i Amerika. I hans Liste over Subskribenter, med Angivelse af Fødsels og Udvandringsaar, findes ikke faa danske Navne. Det fremgaar af V. Topsøes Bog „Fra Amerika'', at han har hentet flere af sine Oplysninger i Schrøders Bog. S. kom til Amerika i 1863 og har gjort mange Rejser til Skandinaverne her i Landet.

S ø r e n s e n, R a s m u s: Skolelærer, Lægprædikant, Folkeskribent, Politiker, Højskoleforstander og Udvandringsleder (Død i København, 1865) „Fra Foraaret 1847, da han dels ved hans Søns Breve fra Amerika, dels ved Læsning af Friberts Bog om Tilstanden i Wisconsin, skrev han tre smaa Hefter til Beskrivelse for den danske Landalmue om Tilstanden for Nybyggere i Wisconsin, og om Gavnligheden af en Udvandring for (d. e. af) Almuefolk ogsaa herfra didover" (Sørensen: Mit Levnetsløb, 1848. Side 299).

— F ø r s t e B r e v til mine Venner og Landsmænd i Danmark, indeholdende en Beskrivelse af min Udvandringsrejse til Amerika og af mine der gjorte første Erfaringer. København 1853, 70 Sider.

— A n d e t B r e v til mine Venner og Bekendte i Danmark. En Beskrivelse af Forf. Tilstanden og Levemaaden i Wisconsin, i Nordamerika. Faaborg, 1855, besørget udgivet af P. H. Leonhard, 22 Sider.

— Hvad siger Rasmus Sørensen nu efter hans tiaarige Ophold i de nordamerikanske Fore. Stater, om Forfatningen og Tilstanden sammesteds, navnlig om den nuværende Krig derovre, m. m. København, 1861. 32 Sider.

Denne Bog er Gengivelse af Foredrag, Forfatteren holdt i København.

— Er det Klogskab eller Galskab af Folk i Danmark at udvandre til Amerika? Besvaret tilligemed en Beretning om hans sidste Rejse til Amerika med et Følgerskab af 150 danske Udvandrere. København, 1862, 16 Sider.

— Er det for Tiden nu bedre for danske Udvandrere at søge Arbejdsfortjeneste og Jordkøb i Canada end i Wisconsin eller i nogen anden af de vestlige Fristater i Nordamerika? Besvaret. København, 1863.

Desuden har Sørensen, baade før og efter at han kom til Amerika (i 1852) i Bladartikler, Foredrag og paa Rejser virket for dansk Udvandring til Amerika. Det skyldes særlig ham, at de første danske Husmænd tog Vandringsstaven og drog hertil Landet, — fra Sælland, Lolland, Langeland og, senere, Jylland. Og særlig i Wisconsin kan man i de ældre danske Nybygder finde Mænd og Kvinder, som R. S. førte her til Landet. Og her i Landet færdedes han meget omkring blandt Danske, saa det er ikke med Urette, at Topsøe taler om „Rasmus Sørensens lange Ben''. (Fra Amerika, 2det Oplag, Side 293.).

Topsøe, Vilh.: Fra Amerika — med Afbildinger og et Kort. København, 1872. Andet Oplag, 1876, 512 Sider. Det for sin Tid dygtige Skrift om Amerika, hvor Forfatteren kun opholdt sig i ca. 3 Maaneder i 1871, fik sin Efterfølger i H. Cavlings Bog om samme Emne i 1896, og Cavling kan vel nu vente sin Efterfølger i Hr. L. C. Nielsens Bog om Amerika, hvis Udgivelse ventes med det første.

Watt, Robert: Fra det fjerne Vesten. — Skildringer fra Amerika. — 3 Dele. København 1873, 74. I alt 896 Sider. Disse Amerika Skildringer af Thackerays, Bret Harte's og Mark Twain's danske Oversætter er vistnok meget livlige. Som alle Turister har denne Forfatter særlig været ude efter det pikante. Det er vel det,

der mest tiltaler de fleste Læsere, og Bøger skrives jo for at finde Læsere.

Vedsted, H. C.: Amerika-Skildringer — Natur og Kulturliv i den ny Verden. København, 1911. — 116 Sider. Bogen ledsages af en Fortale af H. G. Leach, Dr. phil. Docent i skandinavisk Literatur ved Harvard University.

ANM.:—Foruden de anførte findes der en hel Del trykte Skildringer af Amerika og Rejsen dertil rundt om i de forskellige danske Blade og Tidsskrifter, som det er mig umuligt her at opregne. Jeg tillader mig derfor at henvise Læserne f. Eks. til „Højskolebladet'', „Nordisk Maanedsskrift'' og dettes Afløsere „Historisk Maanedsskrift'' og „Danskeren''.

Af trykte Skrifter kan endnu nævnes:

Balling, C.: En Sommer i Amerika. København, 1903.

Irgens—Bergh, A. A. H.: Rejse i fire Verdensdele. København 1891.

Boberg, A.: En dansk Nybygd i Wisconsin. København 1909. 76 Sider.

Haugsted, L. R.: Fra Turen til Californien. København, 1903.

Fisher, Hansen C.: Om Amerika. København, 1903. 276 Sider.

Larsen, O.: Eventyr paa Stillehavskysten. København.

Nordentoft, Joh.: Blandt Danske i Amerika. København, 1906.

Ved Stillehavets Kyster af H. R., København, 1901. Trykt som Manuskript. 144 Sider.

Østergaard, Kr.: Udvandrerbogen. København, 1904. 116 Sider.

XI.

DANSK - AMERIKANSKE SKRIFTER

som omhandler de danske Udvandreres Færd og Lidelser, Vinding og Fremgang samt deres Virksomhed paa forskellige Omraader i deres nye Hjemland.

Efterhaanden har ikke faa af vore Landsmænd, særlig af de ældre, nedtegnet en Del af deres Erindringer fra Udvandrerlivet og ladet dem komme for Offentligheden enten i de danske eller engelske Blaade saavelsom i Bogform. Flere danske Mænd og Kvinder har nedskrevet Erindringer om deres afdøde Venner og Bekendte, ligesom nogle har sat sig i Spidsen for Foretagender, der gik ud paa at samle alle de Efterretninger, som endnu kan findes om Danske i Amerika fra ældre og nyere Tid paa de forskelligste Steder her i Landet, og enkelte saadanne Samlinger er bleven offentliggjorte. Men ligesom det paa saa mange andre Omraader har vist sig vanskeligt at samle Danskerne i Amerika til fælles Foretagender, der ikke har materielle Formaal, saaledes ogsaa her, og maaske ikke mindst her, hvilket er saa meget mere at beklage, som de gamle, der kan fortælle om Fortiden, for hvert Aar bliver færre og færre. Desto mere maa de spredte Bidrag til vort Folks Historie, som de foreligger, paaskønnes. Den Liste over saadanne Skrifter, som her meddeles, er vistnok langt fra fuldstændig. Men saa kan andre jo føje

til, hvad der mangler. — Det er ikke let at sætte Skel mellem danske og dansk-amerikanske Skrifter; saa meget kommer her an paa et Skøn, og jeg har vist ikke altid haft det rette. Men jeg gaar ud fra, at en Bog er ikke dansk blot, fordi den er trykt i Danmark, — hvilket er Tilfældet med flere af nedenanførte,—og den er ikke dansk-amerikansk, fordi den er trykt i Amerika. Kun den Dansker, der har gjort Amerika til sit Hjem og har levet her i en længere Række af Aar, nævnes med Rette en Dansk-Amerikaner, enten han saa lever i Danmark eller her i Landet.

Andersen, A. M., dansk Præst: Hvor Danskerne i Amerika findes. Blair, Nebr., 1903. 32 Sider.

Andersen, C. P.: Kampen paa Liv og Død, eller 26 Aar i Amerika. København.—Forfatterens Forlag, 140 Sider.

Dette Skrift tages med for Kuriositetens Skyld og som Eksempel paa, at en Mængde Mennesker synes at mene, at Verden absolut trænger til at gøres bekendt med hvad de har oplevet, selv om det er nok saa almindeligt. Jeg har truffen ikke faa Landsmænd her i Landet, som har skrevet deres Levnetsløb, nogle paa Dansk, andre paa Engelsk, som de rejste rundt og solgte for fri Kost og Logi og Betaling. Denne Forfatter overgaar sig selv, idet han mod Slutningen af sin Bog giver, hvad han kalder „en Kortfattet Udtale Lærebog for Udvandrere til Amerika.'' Den er helt vist uden Lige eller Sidestykke i noget Sprog.

A n d e r s e n, R., P a s t o r: Emigrantmissionen — kirkelig Vejledning for Udvandrere. — Udgivet af „Den dansk evang. luth. Kirke i Amerika, 1884, 120 Sider. Denne Bog er siden udkom-

men i Danmark i en forkortet Udgave. I sin oprindelige Skikkelse er den i Virkeligheden mere en Emigrantsmissions- og Kirkehistorie end en Vejledning for Udvandrere. Men den indeholder ikke uvigtige Bidrag til Danskernes Historie i Amerika. Det samme er Tilfældet med Forfatterens øvrige Skrifter, saaledes f. Eks. hans store Bog „Den evangelisk luth. Kirkes Historie i Amerika'' 1889, 672 Sider, der dog mere er et Magasin for de mest minutiøse Efterretninger — end en Historie. Ikke destomindre vil enhver, der sysler med Danskernes Historie i Amerika, vide R. Andersen Tak for hans utrættelige Samlerflid.

B a y, J. C.: Kort over Udbredelsen af Danske i Amerika, 1897.

— Fru Christina Grundtvig, Cedar Falls, Iowa, 1907. 16 Sider.

B i l l e, J o h n H.: A History of the Danes in America, with Map. Madison, Wis., 1896.—48 Pages. Findes i „Transactions of the Wisconsin Academy of Sciences, Arts and Letters, Vol. XI.

Blade af dansk-amerikansk Historie — rigt illustreret. Minneapolis, C. Rasmussen Publ. Co. 1908. 96 Sider. Særtryk af „Danske i Amerika''.

B o d h o l t, K. C.: Et Par Mindeblade om J. K. Bodholt, Cedar Falls, 1887. 70 Sider.

C h r i s t i a n s e n, C i l i u s: En Pioneers Historie. — Erindringer fra Krigen mellem Nord- og Sydstaterne. Aalborg, 1909. — 159 Sider.

Forfatteren, en af de mange, som ved Læsningen af Rasmus Sørensens Skrifter, fik Lyst til Amerika, hvor han landede i 1853, er en af de ældre Settlere i Ny Danmark, Wis., og siden, efter sin Deltagelse i Borgerkrigen, i Shelby County,

Iowa, samt i So. Dakota. Hans fordringsløse Skildring af Nybygger- og Soldaterlivet vil læses med Interesse. Han og hans to Brødre var med til at danne Baptistmenigheden i Ny Danmark i 1859.

Danske i Amerika, 1ste Bind, med 2 Afdelinger — rigt illustreret. Minneapolis, 1908. 416 og 368 Sider.

Desværre venter dette store og smukke Arbejde endnu paa sin Fuldendelse, som det er at haabe maa naaes i en ikke fjærn Fremtid.

Den danske evang. luth. Trinitatis Menighed i Chicago. En Beretning om de første 25 Aar. Chicago, 1897. 60 Sider.

Ericksen, Peter, Pastor: Til Minde om, — Samlet og udg. af Pastor A. Faber, Clinton, Iowa. 58 Sider.

Falck, Chr. Pastor: Om og af Pastor N. B. Grønbeck, Neenah, Wis., 1898, — 124 Sider. Kan faaes hos Udgiveren, Pastor C. Falck, Jewell, Iowa.

Femtiaarsskrift, — udgivet i Anledning af den dansk-norske Methodismes 50 Aars Jubilæum, 1901, af H. P. Bergh, Chicago. Den norsk-danske Boghandel, 1901, — 88 Sider. I dette norske Skrift findes bl. a. en kort Levnetsskildring af den dansk-norske Methodismes Stifter, Danskeren C. B. Willerup — med Portrait (Side 15—19) samt en kort Beretning om „Methodismen i Danmark" (72—82) m. m.

Frost, A. C.: 30 Aar i Amerika. — Skildring af en Danskers Liv i Amerika, Aalborg, 1908, 141 Sider. „Det er min gode Hukommelse ved Siden af Tilliden til mig selv, der har hjulpet mig fremad!"

siger Forfatteren paa Bogens sidste Side, — en nok saa god Betegnelse for Bogens Indhold, der viser, hvorledes Forfatteren fra Tjenestekarl, Fattighuslem, Bissekræmmer, osv., svinger sig op til Købmand, Kolonistifter, Rigsdagsmand, osv. Om Forfatteren havde været lidt mindre glad ved sig selv, vilde Bogen kunne læses med ikke mindre Interesse. Som den er, giver den en god Skildring af Livet blandt Danskerne i Illinois og det nordlige Wisconsin i sin Tid.

Hannibal, P. M.: Halvhundredaar i Amerika. — Minder fra Nybyggerlivet fremad. Blair, Nebr., 1906. 105 Sider.

Forfatteren af dette lille Skrift er en Søn af Pioneeren Lars Hannibal (død 1882) og kom som lille Dreng her til Landet med sin Fader, i 1856. Som Dreng kom han til at tjene hos en dansk Drukkenbolt i Wisconsin, hvilket maaske har bidraget til at gøre ham til den ivrige Afholdsmand han er. En stærk Tunghørighed har gjort ham til Forfatter. Nærværende Skrift er væsentlig en Oversættelse af hans engelske Bog: „Thrice a Pioneer", og giver en god Skildring af Nybyggerlivet i Wisconsin og siden i Howard County, Nebr. Bogen faaes hos Forfatteren.: Adresse: Dannebrog, Nebr.

Hansen, Carl og Michael Salomon: De forenede Staters danske Almanak og Haand- og Aarbog — for 1914. Seattle, Wash., Danish Publishing House. 208 Sider.

— Samme 1915.

Dette smukke Foretagende bør støttes af alle Danske, der har Interesser, som naar videre end til den snævre Kreds, hvori de lever.

Hansen, I. M. Pastor: En Guds Mand —

nogle Mindeord over Præsten L. Mathiasen. Blair, Danish Luth. Publ. House, 1903. 106 Sider, med Portræt.

do: Pastor Rohes Mindetavle, sammesteds, 1911. — 60 Sider, med Portræt.

Heede, J. P.:, Pastor: Over Hav og Land. — Rejse Erindringer. Alta., Iowa, 1895. — 206 Sider, med Fortale af Pastor P. C. Trandberg.

Helweg, H.: Den gamle Smed. København, 1912, 72 Sider med Billede af Søren Pedersen.

Bogen er en Skildring af en nok saa mærkelig Personlighed blandt de Danske i Amerika, en af de mange, Rasmus Sørensen har vist Vej til Amerika, Smed Søren Pedersen i Luck, Wisconsin.

Henius, Max Dr. Phil.: (Udgiver af) Den danskfødte Amerikaner, Bidrag til Belysning af hans Liv og Gerning. Chicago, 1912. 232 Sider — trykt som Manuscript. Det maa beklages, at dette oplysende Skrift, Bidrag fra mange forskellige, der udkom som Festskrift i Anledning af Ræbildparkens Indvielse, — ikke er i Boghandelen.

Jensen, Martin: Livet i Fattig- og Daarehus. — Tildels nedskreven under hans Ophold som Patient paa Sindssygeanstalten i Mendota ved Madison, Wis. Minneapolis, 1893 — Forfatterens Forlag, 208 Sider.

Denne Bog kan tjene som Eksempel paa ikke saa faa af vore Landsmænd her i Landet, som — desværre tit med Urette — er havnet paa de Steder, den omhandler.

Johnson, Volkmar: I Amerika. Chicago, 1883, 70 Sider.

Jørgensen, L.: Amerika og de Danskes Liv herovre. København, 1865, 24 Sider.

Kildsig, J. J., Pastor: Pastor P. C. Trandbergs Liv og Virksomhed. Blair, Nebr., 1912. 75 Sider.

Madsen, J. Pastor: Ebenezers første Dage i „Føbe'' 1914, November og December.

Mattesons Liv og Adventbevægelsens Begyndelse blandt Skandinaverne. College View, Nebr., 1908, 296 Sider med flere Billeder.

Det for almindelige Læsere mest interessante i denne, nu afdøde Langelænders Levnet er hvad der fortælles om Rejsen til Amerika (1855) og Livet i den danske Nybyd, Ny Danmark, Wis., i de tidligere ofte trange Dage.

Michaelis, Karin og Dahlerup Joost: Danske Foregangsmænd i Amerika. København, 1911. 101 Sider.

Nelson, O. N.: History of Scandinavians and Successful Scandinavians in the U. S., Vols. I. and II. — Minneapolis, Minn., 1893 and 1897. O. N. Nelson & Co., 543 and 498 Pages, with portraits.

Indeholder ikke saa faa Biografier ogsaa af Danske i Wisconsin, Minnesota og Iowa. Det samme er Tilfældet med en Mængde „County Histories'' rundt om i Amerika, som det her vilde blive for vidtløftigt at opregne.

Rasmussen, August: Pioneerlivet i det store danske Settlement i Montcalm County, Michigan, 1856—1904. Blair, Nebr., 80 Sider med 4 Billeder. Faaes hos Forfatteren: Adresse: Gowen, Montcalm Co., Mich.

Samme: Pioneer Life in the Big Dane Settlement, Montcalm County, 1856—1902, 24 Pages. 4 Pictures.

Den ældste og mindste af disse Bøger, hvoraf den største er en bearbejdet Oversættelse, er absolut den bedste og livligste.

Riis, Jacob A.: The Making of an American. New York, MacMillan Co., 1901. 443 Pages. Flere Udgaver. For nylig er der udkommen en „Popular Edition'' af Bogen til en Pris af 50Cts.

Salmonsen, M.: Brogede Minder fra 40 Aars Ophold i Chicago. København, 1913. — 191 Sider med Billede af Forfatteren. Skildrer særlig Foreningslivet i ældre Tid, blandt Danske i „Havestaden'' — og mange af de mærkelige Personligheder, som har opholdt sig i Byen i længere eller kortere Tid. Den aldrende Forfatter, der døde før hans Bog udkom i Trykken, fortæller kvikt og livligt, her paa det danske Sprog, som tidligere paa Engelsk i hans Bog: „From the Marriage License Window''. Chicago, 1887. 206 Pages.

Smith, M. A.: Paa Jagt efter Lykken. — Minneapolis.

Sommer, Mogens A.: Stadier paa Livets Vej. — Et kortfattet Levnetsløb af M. A. Sommer, M. D. 2den Del. Chicago, 1891. 100 Sider.

Første Del af Forfatterens Levnet udkom i Aalborg, hvor han da sad i Fængsel — i 1868. Mange Sider af denne 2den Del, som begynder med „Mine Forfædre'' og slutter med „Pilgrimssang'', giver Anvisning paa Mediciner, som Forfatteren, der var et stort Stykke af en Kvaksalver, anbefaler sine Læsere. Sommer var en mærkelig, urolig og meget begavet Mand, der har haft Indflydelse paa mange af sine Landsmænd her i Landet.

Vig, P. S.: Danske i Amerika. — Nogle Blade af den danske Udvandringshistorie, særlig den æl-

dre, — samt en Oversigt over Danskernes Tal og Udbredelse i de Forenede Stater. Blair, Danish Luth. Publ. House, 1900. 109 Sider.

Er et Aftryk af en Række Artikler, jeg i sin Tid skrev i „Danskeren''. Trods al sin Ufuldkommenhed har den Betydning som et første Forsøg af sin Art.

— Elk Horn i Iowa, 1875—1900. — Nogle Blade af det store danske Settlements, samt af den danske evang.-luth. Menigheds Historie i de forløbne 25 Aar. I Anledning af Menighedens Jubilæum. Blair, Danish Luth. Publ. House, 1901. 54 Sider.

— Danske i Amerika. — Den ældre Tid til 1860. 358 Sider. Findes i Værket „Danske i Amerika'' (se foran).

— Trinitatis Seminarium — den første danske Præsteskole i Amerika, 1886—1911. Et Bidrag til den lutherske Kirkes og det danske Folks Historie i Amerika. Blair, Nebr., Danish Luth. Publ. House, 1911. 43 Sider med mange Billeder.

— Den forenede danske evangelisk-lutherske Kirke i Amerika. En kort Oversigt over dens Historie og Virksomhed. 1912, — findes i „Den danskfødte Amerikaner'', Side 45—72.

— The Danish Evangelical Lutheran Church in America, 1914. Findes i „The Distinctive Doctrines and Usages of the General Bodies of the Evangelical Lutheran Church in U. S., 2nd Edition, Philadelphia, 1914. Pages 262—275.

En Mængde Oplysninger om de Danskes Liv og Færd her i Landet findes i de danske Ugeblade og Tidsskrifter her i Landet, baade de, der nu udkommer, saavelsom de ved Døden afgangne. En Opregning af disse vilde blive altfor vidtløftig. —

Tillæg: Skrifter om Mormonerne.

Da det ikke er min Hensigt at opregne polemiske Skrifter mod Mormonismen, af hvilke der findes en Mængde paa Dansk, skal jeg her kun nævne saadanne Skrifter, som har historisk Interesse i det Hele. Af dem kender jeg ikke ret mange:

Ahmanson, John: Vor Tids Muhamed. — Omaha, 1876, 170 Sider.

Dette anti-mormonske Skrift af en svensk født Forfatter har særlig Interesse for os Danske derved, at det fortæller om Mormonismens Indførelse i Danmark og Norge (Side 5—14) og om Rejsen til Utah med dens Besværligheder med de af Brigham Young opfunde Trækvogne (hand-cars). (Side 16—25).

Michelsen, Christian: Levnetsskildring. — Los Angeles, California, 1886. — 92 Sider.

Ogsaa anti-mormonsk, men fortæller godt om Mormonernes Virksomhed i Danmark, Rejsen til Zion (i 1866) samt Livet der.

Jensen, Andrew: „Morgenstjernen". — Et historisk biografisk Maanedsskrift, 1—3 Aargang, Salt Lake City, Utah, 1882—84.

Dette Maanedsskrift behandler særlig Mormonmissionen i Danmark fra den første Tid og giver mange Livsskildringer af de tidligste danske Mormonmissionærer — samt ikke faa Træk af den Modstand, de mødte i Danmark, saavelsom om Udvandringen til Utah.

— — —

Det vil af denne ufuldstændige og ufuldkomne Oversigt ses, at der er ikke faa Skrifter, der

handler om Amerika og om Danske i Amerika. De fleste af sidste Slags er vel kun smaa, men selv saaledes giver de, hver paa sin Maade, deres Bidrag til vort Folks Historie her i Landet, der stadig venter paa sin Forfatter og Forlægger. — Det var meget at ønske, at de Samlinger til denne Historie, der alt findes, maatte kunne samles paa et bestemt og sikkert Sted, og at interesserede Mænd vilde arbejde hen til at faa den forøget. Desværre er Udsigterne hertil vist kun lidt lyse her, hvor den enkelte har travlt med sit.

XII.

LIDT OM REJSEN TIL AMERIKA, SÆRLIG I ÆLDRE DAGE.

Og for at komme didhen herfra,
Man sejle maa over Vandet.
Chr. Winther.

„Skade, at Amerika ligge skal saa langt herfra,'' sang man i sin Tid, i Danmark, og man gjorde saa med Rette; thi vel er der, i en vis Forstand lige saa langt fra Danmark til Amerika nu som for 150 Aar siden eller for 50 Aar siden — og dog alligevel, hvilken Forskel! I vore Dage, da man har lært, at alle Størrelser og Afstande er relative, — er der jo næsten ingen Afstande mere, da taler man om Omaha, som om det laa nogle faa Stationer udenfor København. I gamle Dage var det anderledes, da kendte man intet Omaha, og da laa Amerika omtrent lige saa langt fra Danmark som Maanen. Man gruede ved at tænke paa den lange Rejse. Ja, jeg husker saa nøje, at da jeg — 1879, stod paa Falderebet for at gaa til det fjerne Vesten og drog omkring for at sige Farvel til Slægt og Venner, — min gamle Bedstemoder og Gudmoder sagde til mig ved Afskeden: „Aa, Herre Gud, Peter, a' vild' endda heller' ha' fulgt Dig til Kirkegaarden, for saa vidst a da, hvor du var,'' og saa græd hun, det gamle Skind, ved Tanken om, at jeg skulde ud paa „de stu'er Vand'', som hun sagde. Jeg forlod Es-

bjerg den 24de September og var i Chicago den 17de Oktober, Rejsen over Atlanten tog 17 Dage.

„Det store Vand" har skræmmet mange. Jeg husker Fortællingen om den Bornholmer, der havde været i Californien og fundet Guld, og kom hjem for at tage sin Familie med til den store nye Verden, hvor han havde gjort sin Lykke. Hans Kone vilde ikke med, for var der end nok saa meget Guld i Amerika, saa laa „det store Vand" imellem, og det vilde hun ikke ud paa. Manden maatte saa ene afsted igen — for at finde mere Guld. Tilsidst havnede han nok saa hos Mutter der hjemme, men hans Sønner tog til Amerika for at tage Vare paa det nye Hjem, som Faderen havde bygget i Californien. Og paa denne Side har jeg mødt ikke faa Kvinder, som gerne nok vilde se Danmark og de kære der hjemme igen, men „det store Vand" og Søsygens Kvaler havde sat saadan Skræk i dem, at de ikke turde vove sig ud paa det igen. Og der var den unge Mand, der havde gjort det godt i Amerika og rejste til Danmark for at finde sig en Brud og saa komme igen: han fandt og vandt Bruden, men kom ikke igen, des formedelst, at Bruden ikke vilde med, og saa maatte han blive, kan jeg tro. Jeg har talt med den Slags Folk i Danmark; en af dem fortalte mig omtrent som følger: Det gaar an at være her hjemme den meste Tid, men om Foraaret, naar Trækfuglene kommer, saa er der noget i mig, der drager mod Amerika saa stærkt, saa stærkt, men blive maa jeg jo, for Mutter vil ikke med, og nu er Flokken saa ogsaa for stor. Og jeg husker — men det var jo om Rejsen til Amerika, vi skulde høre, saa det faar være nok af den Skuffe.

Naar man kommer til at tale med danske Indvandrere til Amerika om deres Rejse hertil, saa vil man som Regel finde, at de nøje husker Dagen, da de forlod det gamle Land, Navnet paa det Skib, de sejlede med til Amerika, Navnene paa en Del af deres Rejsekammerater, Dagen da de ankom til den rige Verden og naturligvis ogsaa Byen, hvor de kom i Land. I de trykte Beretninger er tit Skibets Navn sprungen over, men de fleste husker det ellers nok. Og det er ikke saa sært, for Skibet blev for dem Mellemstationen mellem de to Verdener: den, hvor de fødtes og opvoksede og havde deres Minder fra — og saa den, de stilede imod i Haabet om at opnaa det, der var dem nægtet i den gamle og kendte Verden. Ofte var Rejseselskabet sammensat baade af dem, der kun kendte den gamle Verden, og af enkelte, som ogsaa havde været i den ny, som de saa maatte fortælle om, gerne for meget interesserede Tilhørere, hvis tusinde Spørgsmaal maatte besvares, saa godt det lod sig gøre. Ikke sjælden blev der under Rejsen til Amerika sluttet Venskaber, som varede Livet ud, indgaaet Forlovelser, af hvilke nogle paafulgtes af Ægteskaber, andre af Forglemmelse, undertiden med Tillæg af stakkels Skabninger, der ikke kendte deres Fader og kun lidt til deres Moder og endnu mindre til en Moders Kærlighed. Et Udvandrerskib er en lille Verden for sig, sammenknyttet med fælles Farer og fælles Haab, en Verden, der mindes længe af dem, der har levet i den.

— — —

Medens Rejsen fra Danmark nu om Dage er nærmest at ligne ved en Uges Lystsejlads, saa var den i sin Tid noget helt andet. Og medens den, der

vil til Amerika nu, kan vælge, om han vil rejse med danske, tyske eller engelske Dampskibslinier, der alle har direkte Forbindelse med Amerika og alle har deres Agenter i Danmark, saa gik det i ældre Tid helt anderledes til. For det første var der ingen Dampskibe, som jo er en nyere amerikansk Opfindelse, som først efter længere Tids Forløb kom i Udvandringens Tjeneste. Og af Sejlskibe var der kun faa, som tog til amerikanske Havne, og slet ingen som udelukkende havde Udvandrere til Ladning. Der maatte derfor søges og ventes paa Skibslejlighed, tit ikke saa kort Tid forud for Rejsen. Det har sin Interesse at høre noget om, hvor lang Tid en Amerikarejse tog i ældre Tider. Jeg skal derfor anføre nogle Vidnesbyrd derom. I Oldendorps „Geschichte der Mission der evangelischen Bruder auf — St. Thomas, St. Croix und St. Jan" 1ste Del. Side 50—60, beregner den omhyggelige Forfatter Afstanden, som et Sejlskib maa tilbagelægge fra København til St. Thomas, til 14—1500 tyske Mil, og han siger, at denne Rejse sædvanlig varede henved 10 Uger, og den, som tænker paa at gøre denne Rejse, siger han, gør bedst i at forberede sig paa, at den vil vare mindst saa længe. Nævnte Bog udkom i 1777.

I Bogens 2den Del fortælles, at de første Hernnhutter-Missionærer, som drog til St. Thomas, gik om Bord i et hollandsk Skib i København den 8de Oktober, 1732, og landede paa St. Thomas den 13de December, altsaa varede Rejsen knap 9 Uger. I 1733, da det næste Selskab af Brødre tog til St. Thomas, tog Rejsen med Skibet „Enigheden" fra 12te November 1733 til 11te Juni 1734, som han siger „over 27 Uger."

Da den teologiske Kandidat Jakob Friis fra Fyen, som havde sluttet sig til Brødrekirken, i 1753 ved Lodkastning blev bestemt til at rejse til Pennsylvania, var det Skib, han rejste med, 13 Uger paa Søen fra London til Pennsylvania, „og de sidste 6 Uger'', fortæller Friis, „var Rejsen paa Grund af Proviantmangel ikke saa lidt besværlig.''

Da det norske Selskab af Emigranter, som er saa vel kendt under Navnet „Sluppefolket'', den 4. Juli, 1825 styrede ud fra Stavanger i Norge for at gaa til Amerika, varede Rejsen 14 Uger, før de naaede New York. Henved 23 Aar senere, da det første større Selskab af Landboere fra Danmark, bestaaende af Langelændere, Sællændere og enkelte fra Lolland, gav sig paa Rejsen til Amerika, i alt omkring ved 50 Personer, blev de i Hamborg fordelt paa to Skibe, af hvilke det sidste, Skonnertbriggen „Perseverance'', forlod Hamborg den 11te April, 1848, og naaede New York den 28de Maj, medens det første Skib, der forlodHamborg den 20de Marts, 1848, først landede i New York først i Juni Maaned. Rasmus Sørensen, som havde paavirket ovenfor nævnte Selskab, skulde selv have været med. I hans Bog „Mit Levnetsløb'' som han sluttede den 15de Jan., 1848, siger han (Side 300): „Han agter, om Gud vil, at afrejse med det første Skib, der fra Hamborg afsejler til New York' efter Marts Maaneds Begyndelse næstkommende.'' Sørensen kom ikke med dengang, men blev Rigsdagsmand, Højskoleforstander, osv., til 1852.

Da han i 1852 fra Wisconsin skrev „Mit første Brev'', siger han deri (Side 16): „Den almindelige Overfarts Tid er sædvanlig (!) kun 6—7 a 8 Uger.''

Hans egen Rejse til Amerika varede fra 15de April, 1852, til 10de Juni, „lige 8 Ugersdagen efter vor Afrejse fra Hamborg." (Side 47). Men Skibet hed ogsaa „Washington", en tremastet Bark. Rejsepenge var dengang 80 prøjssiske Thaler for en voksen Person paa 1ste Kahyt, 57 for 2den Kahyt og for Mellemdæk 44 Thaler.

Sidst i Halvtredserne var et Selskab af Møenboer med Sejlskib fra Danmark til New Orleans. De var paa Havet i over 3 Maaneder og led megen Nød. De sejlede vildt, kunde i lang Tid ikke finde ud, hvor de var. Flere af disse Danske drog til Moline, Illinois, hvorfra nogle af dem siden kom til Elk Horn, Iowa.

Fra 1866 har jeg Stumper af to Beskrivelser om Danskes Rejser til Amerika. Den ene er Bødker Peder Hansens, der har beskrevet sin Rejse paa Vers. Hans Rejse fra hans Fødeø, Langeland, varede fra 2den April 1866 til 4de Juli, da han kom til Owatonna, Minn. Men Rejsen fra Liverpool til New York gjorde Skibet „Erin" paa 20 Dage. „Eleve Hundrede Mand til Amerikas Land, bragte den uden sørgende Følger" skriver den poetiske Bødker.

Den anden Rejse i 1866 endte knap saa lykkeligt. Det var med Skibet „Peruvian", vistnok en Damper, af Inman Linien, der havde 700 Passagerer ombord, og blandt dem mange Danske, af hvilke ikke faa var fra Møen. Paa Havet blev flere af Passagererne syge af Kolera; femten døde under Overrejsen og blev sænket i Havet. De, som kom levende til New York, maatte ligge i Karantæne i 7 Uger. Saa langt stemmer mine Kilder overens, men saa siger den ene, at af de 700 døde 126,

en anden siger 124, og en tredie siger: hver 12te Mand døde. Flere danske Børn kom til Amerika som forældreløse, og Forældre som barnløse. Rasmus Hansen, der har levet snart 50 Aar i Elk Horn, Iowa, var med som Passager, blev ogsaa syg, men kom sig. Jeg har talt med ikke faa Danske, som kom med nævnte Skib til Amerika, og de har alle med Taknemlighed omtalt, hvorledes General Christensen og Konsul Beck, begge i New York, besøgte deres syge Landsmænd, sørgede for Proviant til dem og opmuntrede dem paa bedste Maade. En dansk Mand i New York, Prætorius, som var noget vanfør, bragte et helt Anker Vin med til sine Landsmænd. „Men den røg Svenskerne til og tog,'' sagde en af mine Hjemmelsmænd. Danskerne har altsaa ogsaa dengang været for sene af sig.

Da „den gamle Smed'' (se foran) i 1862 rejste til Amerika, tog Rejsen fra Hamborg til New York 50 Dage, med Sejlskib. Det var ikke det værste, men der var sorte Kopper paa Skibet. Smeden med Familie slap helskindet i Land, men Børnene fik saa de sorte Kopper, da de kom til Oshkosh, Wis. Her oplevede de saa en hel Roman, der endte med, at Landsmænd fra Neenah, hvor Rasmus Sørensen havde skaffet Plads til Smeden, stjal dem ud ved Nattetide og kørte dem til Neenah. Det anførte faar være nok, skønt der var meget mere at fortælle om Rejsen til Amerika. Jeg skal kun lige berøre, at tog end Rejsen med Sejlskibe lang Tid, saa var Faren maaske en god Del mindre end med de hurtigere Dampere, Rejsen med hvilke har kostet mange af vore Landsmænd Livet. Jeg skal blot minde om Dampskibet

„Austria''s Brand paa Atlanterhavet i 1858, hvor H. C. Andersens søsterlige Veninde, Frøken Henriette Wulff, mistede Livet. Katastroferne med de danske Udvandrerskibe „Danmark'' i 1890, „Norge'' en Del Aar senere, ikke at glemme det stolte „Titanic''s Forlis forleden Aar, blandt hvis mange Passagerer der ogsaa fandtes Danske, alt dette ved Læserne bedre end jeg kan fortælle det. Det urolige Atlanterhav blev ikke blot mange Danskes Vej til Amerika, men ogsaa manges Grav.

Angaaende de amerikanske Havne, de danske Udvandrere kom til, da er de fleste jo saa almindelig kendte, at de ikke behøver at nævnes — ud over hvad der er alt sket. Kun en af dem, der ikke er nævnt, nemlig Charleston, S. Carolina, skal jeg standse ved og fortælle lidt om en dansk Familie, som landede der i 1855.

Det var Ole Hansen fra Nordlunde paa Lolland, med Hustru og tre Børn. Maalet var at naa Hartland, Wisconsin, hvor en Broder af Ole Hansen opholdt sig. Imidlertid maatte Ole Hansen tøve i Charleston i ni Maaneder, da Konen fik den gule Feber og døde. Saa rejste han med sin ældste Søn, Christian, til Hartland, men den yngste Søn, Hans, blev i Charleston sammen med en Søster, Hanna. Hanna blev siden gift med en Tysker og lever vist endnu i Charleston, Hans blev ogsaa gift og lever i Augusta, Georgia. Christian, som kom med Faderen til Hartland, maatte tidlig ud og arbejde paa en Farm. Han gik i Skole to Vintre, blev siden gift med en tysk Kvinde. Han taler godt Dansk, men Sproget i Hjemmet er tysk. Faderen, Ole Hansen, blev Købmand i Hartland, hvor han døde i 1884. Om han nogensinde fik sine

Børn i Syden at se mere, ved jeg ikke. Da jeg talte med Chr. Hansen, var der fem Børnebørn af Ole Hansen i Wisconsin og 5 i Syden. Men saaledes var der mange fattige Familier, der blev skilt her i Amerika. Dette Eksempel maa her være nok.

XIII.

NOGLE TRÆK AF UDVANDRERNES LIV I AMERIKA.

---

1. Da den amerikanske Læge hjalp Apotekerdrengen til at studere.

I „Danske i Amerika'' I., 1ste Afdeling, Side 190—194 er fortalt udførligt om Lægen Hans B. Gram, der var født i Boston i 1786, men studerede Medicin i Danmark, hvortil han rejste i 1806 og opholdt sig til 1825, da han rejste tilbage til Amerika, hvor han blev Homeopatiens Grundlægger, og døde (i New York) i 1840. De Efterretninger, man har om denne Mand, synes at vise, at han var en stor Menneskeven. Et nyt Eksempel herpaa skal vi nu høre lidt om. I de sidste Aar, Gram praktiserede i København og ofte kom i Kong Salomons Apotek, lagde han her Mærke til en ung Apotekerlærling, som havde Lyst til alt andet end at være Apoteker og tænkte paa i Stedet for at rejse til Grækenland og være med til at kæmpe for dette Lands Befrielse fra Tyrkiets Aag. Hans Gram fattede Godhed for det unge Menneske, talte med ham og fik ham, der dengang kun var 15 Aar gammel, overtalt til at opgive sine Krigsplaner, men sørgede saa for, at Drengen ogsaa blev befriet fra Apotekervæsenets Aag. Gram stod i nær Forbindelse med Konferentsraad, Hofkirurg C. Fenger

og fik denne formaaende Mand til ogsaa at interessere sig for den unge Apoteklærling i Kong Salomon. Fenger og Gram fik Drengen ind i Metropolitanskolen, hvorfra han blev Student i 1829, altsaa 4 Aar efter at Gram var rejst tilbage til Amerika. Den unge Knægt, som Gram paa denne smukke Maade var med til at hjælpe paa den rette Hylde, var den senere saa vel kendte, virksomme og højtbegavede Præst Vilhelm Birkedal, der var født paa Møen i 1809 og døde paa Nord-Sælland i 1892.

2. Da Amerikaneren fik én Kone fra Danmark.

Der fortælles, og jeg kan indestaa for Fortællingens Rigtighed, hvad det væsentlige angaar, at en nu afdød Yankee i en af de amerikanske Mellemstater, efter den amerikanske Borgerkrig, som han havde været med i, drog til en Plads, hvor der dengang var faa hvide Mennesker, men desto flere Indianere. Den fordums Soldat giftede sig med en Kvinde, his Vugge havde været hendes Moders Ryg, og hendes Skole den store Natur, hvori hun var født. Hun elskede den hvide Mand lidenskabeligt, og ikke mindre det Barn, som var baade hans og hendes. Men kort efter at Barnet havde set Lyset, lukkede det sit Øje for sidste Gang. Men naar Manden kom hjem fra sit Arbejde efter den Tid, maatte han søge sin Hustru ved den Grav ude paa Marken, som gemte hendes Lille. Og tilsidst fandt han hende siddende død af Sorg ved Barnets Grav, som hun heldede sig ud over. Hun blev saa gravet ned ved Siden af Barnet. Det næste blev saa, at efterhaanden forsvandt Indianerne fra Egnen, og danske Nybyggere kom i Stedet, og dem syntes Amerikaneren saa vel om, at han

gjorde en af dem det Tilbud, at hvis denne kunde skaffe ham en Kvinde fra Danmark, saa vilde han betale vedkommendes Rejse til Amerika, sørge for at hun kom et Sted hen, hvor hun kunde lære Landets Sprog og saa, naar den Tid kom, afgøre, om hun vilde være hans Hustru eller ikke. Danskeren gik ind paa Komissionen. Der kom en Pige fra Danmark, og da hun havde lært at tale Engelsk, gav hun Amerikaneren sit Ja og var hans Hustru i mange Aar og Moder til ikke faa Børn. De levede lykkeligt og godt sammen til det sidste. En dansk Kvinde, som tjente sammen med hende, før hun blev gift, har fortalt mig følgende: Jeg drillede Marie, naar Amerikaneren havde besøgt hende og sagde: „Du kan jo ikke forstaa, hvad han siger til dig.'' „Jo,'' svarede Marie, „vi forstaar hinanden godt, for vi taler med Øjnene.''

Men ellers kunde der fortælles om ikke faa danske Kvinder, som der blev „sendt for'' paa lignende Maade, ikke blot i ældre Dage, og som kom til Amerika for at giftes.

3. Gælden blev betalt med Renter.

„— er rejst til Amerika, efterladende sig mange bedrøvede Kreditorer. Noget paa den Melodi læses ikke saa sjælden i danske Blade. Der kunde ogsaa fortælles om ikke faa Danske i Amerika, som rejste fra Danmark og fra deres Kreditorer paa samme Tid, men som saa siden kom til Danmark og betalte enhver, hvad de skyldte ham. Her kun et enkelt Eksempel. Da jeg i 1879—82 opholdt mig i Chicago, kom jeg ikke saa sjælden opad State Street. Ude omkring ved „State og 20de'', som vi sagde, boede dengang en dansk Værtshusholder,

Bergman, hvis Navn stod paa Skiltet. Jeg saa ham aldrig og kendte ham altsaa ikke, men hørte, at han var dansk. Da jeg mange Aar efter kom til at tale med Møenboer, fortalte de mig, at E. Bergman var en Søn af Lodsoldermand Bergman paa Nyord og havde i sin Tid været i Købmandsforretning i Stege, der endte med Fallit og stor Gæld. Han rejste saa med Familie til Amerika i ca. 1860. Her var han heldig og tjente godt. Han rejste saa til Danmark og betalte sin Gæld, 15—20,-000 Rigsdaler med Renter, kom atter til Amerika, og havde i 1869 Cigarforretning og senere Salon paa Sydsiden i Chicago. Og det var ikke blot i ældre Tid, at Danske i Amerika betalte deres Gæld i Danmark, om end mange desværre glemte det, og andre kunde det ikke.

4. Da Christian Jensen kørte fejl.

Da jeg i 1884 kom til Elk Horn, Iowa, og skulde arbejde blandt mine Landsmænd, fik jeg med det samme Brug for en Hest. I Førstningen maatte jeg laane mig frem, og jeg fik aldrig nej, men det kunde jo ikke blive ved. Da jeg saa selv vilde købe en, var der kun en Vej at gaa: Jeg maatte ud til „store Christian Jensen". Han kaldtes den store, fordi han var stor og større end sin Svoger, der ogsaa hed Chr. Jensen, med Tilnavn „den lille". Jeg gik ikke fejl, købte „Prince", en god Hest, for en rimelig Pris, og med Pengene havde det ingen Hast, som godt var.

Om Chr. Jensen var der ellers meget at fortælle, baade fra Danmark, hvor han var født paa Hindsholm ved Kærteminde, ca. 1840, fra Moline, Ill., hvortil han kom i 1861, senere fra Davenport,

Iowa, samt fra den stridende Kirkes første Dage i Elk Horn, Iowa, hvor Chr. Jensen „stod op'' for sin Kones Religion, Adventismen. Det samme gjorde han da ogsaa paa andre Steder og paa andre Maader, for Eks. da han lod sig skrive for 500 Dollars til dens Mission, osv. Det var dog ikke derom, her skulde fortælles. Amerikanerne i Elk Horns Omegn kaldte ham altid „the King of the Danes.'' I mange større danske Landsettlementer i Amerika har der været en saadan Konge. Niels Hansen Godtfredsen var saaledes „Kongen af Ny Danmark'' i Wisconsin. Saavidt jeg ved, stod Tronen tom efter hans Død. Der var i sin Tid ogsaa et „Ny Danmark'' i New Brunswick, Canada, og der var ogsaa en Konge, hvis Navn var Petersen, saa vidt jeg husker. Men det gik nok galt med samme Konge, og nævnte Ny Danmark har forlængst et andet Navn. Der var en „King of the Danes'' et Sted i Racine County, Wis., hvis borgerlige Navn var Hansen. Om Kong Niels i det store Settlement ved Nysted i Nebraska, findes Efterretninger hos Cavling.

At Chr. Jensen blev „King of the Danes'' i Elk Horn, havde ikke sin Grund i at han hed Christian, men det kom af, at han i et afgørende Øjeblik tog fejl af Vejen. Hermed hænger det saaledes sammen. Da han i Moline var bleven gift med en andens Kæreste, havde solgt Øl samt smidt Irishmænd og Tyskere ud i Davenport, solgt Kød og samlet Penge, samt faaet nok af Bylivet, spændte han en skønne Dag i 1868 sin Hest og Mule for en Lumbervogn med Sejldug over, og efter at have pakket sin Moder, sin Hustru og sin eneste Søn, samt tilstrækkelig Proviant for baade de to- og de fir-

benede paa Rejsen, i Vognen, satte han sig selv ved Roret paa Skonnerten og styrede sin Kurs mod Nebraska, som dengang var Maalet for saa mange Danskes Rejse. En saadan Rejse dengang var mere langsom end behagelig. Men en Aften havnede Christian Jensen med sin Skonnert hos en amerikansk Homesteader i det sydøstlige Hjørne af Shelby County, Iowa, paa det Højdedrag, der findes lidt Syd for det nuværende Elk Horn, som dengang hørte til det ikke eksisterende. Homesteaderen, Mr. Hudson, tog gæstfrit imod de rejsende, som blev hos ham om Natten. Da han hørte, hvor de agtede sig hen, og gerne ønskede Naboer, foreslog han Chr. Jensen at udse sig en Plads i Nærheden, og vilde Chr. Jensen heller have Amerikanerens Hjem, kunde ogsaa det lade sig gøre. Men nej, Chr. Jensen havde Nebraska i Hovedet, og næste Morgen spændte han for med Haab om, snart at naa Maalet for sin Rejse og sine Ønsker, der jo nu ikke kunde være langt borte. Han kørte saa efter Nebraska den udslagne Dag, men saa mod Aften arriverede han til sin store Forbavselse ved det Homestead, han var draget ud fra om Morgenen. Saa forekom det Chr. Jensen, at det vistnok var Meningen, at her skulde han blive, og heri var Konen enig med ham. De købte saa Hr. Hudson ud og nu gik der Breve til deres Venner i Illinois, at i Iowa var der Plads nok ogsaa til dem, og det samme blev skrevet til Slægt og Venner i Danmark. Og fra begge Steder kom de, nogle for at blive, andre for at købe Land og saa komme igen, naar Pengene tillod det. Saaledes var Begyndelsen til det store danske Elk Horn-Settlement, der altsaa paa en Maade skylder en Fejltagelse sin Tilblivel-

se. Det gaar tit underligt til i Verden, men Chr. Jensen kørte nok alligevel den rette Vej.

5. Et Minde i Nebraska fra Krigen i 1864.

Der er mange Minder i Nebraska om Krigen mellem Danmark og det store Tyskland i 1864. Det, her skal omtales, er dog vist enestaaende af sit Slags. For nogle Aar siden levede her i Staten en ældre dansk Mand, hans Navn kender jeg ikke, som opholdt sig hos sine Børn, dels i Nærheden af Fremont, dels i Illinois. Engang, medens han var her i Staten, var han ude paa en længere Køretur, med Hest og Vogn, og det blev Aften, inden han naaede sit Bestemmelsessted, saa han turde ikke køre længere, da Vejen var ham ukendt. Han drejede saa ind paa en Farm ved Vejen og bad om Nattely for sig og Hestene, hvilket med Glæde blev ham tilstaaet. Farmens Ejer var Tysker, og da denne hørte, at hans Gæst var dansk, fortalte han, at han kendte nok Danskerne, for i 1864 havde han gjort Tjeneste som Løjtnant i den tyske Hær. „Ja," siger Danskeren, „jeg var ogsaa med i 1864 og var Korporal ved Feltartilleriet paa dansk Side." De havde begge været med ved Dybbøl. „Jeg husker særlig en Begivenhed fra Kampen der", siger Tyskeren — „en Dag skød vore Folk en af Hestene af Forspændet for en dansk Kanon, den faldt, og Manden, som red den, faldt under den. Den danske Ambulance kom straks for at hente Manden, og vi paa vor Side holdt op med at skyde, til de havde baaret ham bort." „Den Mand er jeg godt kendt med," sagde saa Danskeren, „for det var mig."

Da Tyskeren hørte dette, blev han saa over-

vældet af sine Følelser, at han brast i Graad, faldt den ligeledes grædende Dansker om Halsen, og først sent kom nogen af dem til Ro den Aften, efter dette uventede Møde, der mindede dem begge saa levende om svundne, farefulde Dage paa Steder, saa langt, langt fra det Sted, hvor de nu talte med hinanden, ikke som fordum, som Modstandere med Kugler og Krudt, men som Vært og Gæst paa Nebraskas fredelige Prærie. Jeg skulde føje til, at Danskeren førte et synligt Minde med sig om hin Dag ved Dybbøl, nemlig et daarligt Ben, som den skudte Hest faldt paa, samt andre Skrammer paa sin Førlighed.

6. Den amerikanske Vendelbo.

Der tales nu saa ofte om Dansk-Amerikanere, dansk-fødte Amerikanere, amerikansk-fødte Danskere, osv. Hvad vilde man til en Forandring synes om en bøhmisk Dansker? Jeg har i sin Tid talt med en saadan i Wisconsin. Hendes Mand, som var dansk, talte hun Engelsk med, men med sin Svigermoder, som ikke kunde Engelsk, talte hun dansk. Eller en irlandsk Dansker? Adressen paa en saadan kan faaes. Danskerne, blandt hvilke han boer, kalder ham rigtig nok for „den danske Irlænder." Eller hvad vilde man sige om en amerikansk Ærøbo? Ogsaa en saadan findes, af reneste Yankeeblod, men med Ærøbomaal. Hun siger endogsaa „hjemme i Danmark" om det Land, hun aldrig har set.

Den amerikanske Vendelbo traf jeg i en ung dansk Farmers endnu yngre amerikanske Hustru, vistnok meget imod hendes Villie. Naar jeg talte med hende, var hun fuldendt Amerikanerinde og

talte et meget smukt Engelsk. Senere overhørte jeg en Samtale mellem hende og hendes vendelboske Svigermoder. Til min store Forbavselse hørte jeg hende da tale saa rent Vendelbomaal, som havde hun levet i nævnte Landsdel alle sine Dage, med alle dertil hørende Sving, Vendinger og andre Ejendommeligheder, et saa tro Aftryk af hendes Svigermoders Sprog, at jeg ikke noget Øjeblik kunde være i Tvivl om, hvor jeg skulde finde hendes Lærerinde. Fortæl mig saa, at det danske Sprog ikke kan forplantes i Amerika! Jeg ved bedre.

7. Da Claus Pedersen bar Mel hjem.

Sidste Efteraar (1914) døde Claus Pedersen i Luck, Wisconsin. Han var født den 3. Oktober, 1822, saa han naaede op over de 92, før han døde. For nogle Aar siden døde hans Broder Søren i Michigan, omtrent paa samme Alder. Claus var født i Holtum ved Vejle og der levede han paa sit Fødested til 1869, da han med Hustru og 11 Børn rejste til Amerika sammen med sin Nabo Casper Johansen og Familie. For Aar tilbage havde baade Claus og Casper hørt og talt med Rasmus Sørensen, da denne var hjemme fra Amerika. Ja, Claus var endda engang kørende for Rasmus Sørensen til Uldum, hvor han talte paa Højskolen og Eleverne peb i Fingrene ad ham, da han fortalte om, hvorledes man i Wisconsin baade saaede og høstede mellem Træstubberne. Men da blev Rasmus Sørensen vred og udtalte sin Beklagelse over, at Folk, som tilmed gik paa Højskole, ikke havde bedre Forstand, osv. Men det var alligevel ikke Rasmus Sørensen, der fik Claus Pedersen med

til Amerika eller Wisc. Nej, men M.C.Pedersen, som havde udset Land til en dansk Nybygd i Wisconsin, var dengang hjemme i Danmark, og ham var Claus kendt med fra deres unge Dage. Det var ham, der fik baade Claus og Casper til at bryde op. Det var ingen let Sag at komme ind i Urskoven fra et godt Hjem i Danmark og med en stor Familie. Vel var Claus sine tre Alen høj og stærk derefter, men det kan ogsaa blive for meget for den stærke. Han og Casper havde levet Side om Side i Holtum, det kom de ogsaa til i Luck, men Stedet syntes Claus ikke om og flyttede seks Mil længere mod Nordvest og byggede Hus, der stod endnu, da jeg besøgte ham sidste Gang sidste Sommer. Til mange Munde skal meget Brød, men Møllen var der 24 Mil til og Pengene fra Danmark var gaaet med, saa maatte der fanges Fisk i Søerne og saa en Bunke af dem paa Ryggen og af Sted til Byen efter Mel. Vogne var der ingen af, og saa maatte Claus' Ryg holde for, paa den bar han Fiskene ned til St. Croix Falls og 100 Pund Hvedemel hjem. Det vil sige: han maatte sælge Fiskene, før han kunde købe Melet. Hvile engang imellem matte han jo. Naar han saa træt og udmattet satte sig ved Siden af Melsækken, som ventedes derhjemme, „saa gav jeg mig til at græde over det fortvivlede Bytte, jeg havde gjort, at jeg havde ført min store Familie bort fra et civiliseret Land og et godt Hjem og ud i al den Elendighed." Men det bragte ikke Sækken hjem, og Claus fik den saa op paa Nakken igen og af Sted. Men hjemme holdt hans fromme kristne Hustru Modet oppe baabaade hos sig selv og ham. Det var kun Brødet der skulde hentes saa langt borte. Fisk og Vildt var

der nok af nærmere ved, og Claus forstod at bruge en Bøsse. Og med Øksen gjorde han mer og mere lyst i Skoven, saa han efterhaanden fik et smukt Hjem og nogenlunde Kaar. Men otte Aar efter han kom til Amerika, gravede han den Grav, som nu gemmer Støvet af hans trofaste Hustru og hans mange Børns dybt savnede Moder. Han blev gift igen paa sine gamle Dage og en trofast Kv'nde plejede ham til det sidste. Klaus var grov af sig, men han var god at gæste for alle som trængte, det bliver gerne den, som har gennemgaaet en haard Skole selv.

8. Da Jens Madsen fik sin første Ko i Amerika.

Jens Madsen, som døde sidste Foraar i Luck, Wis., var født den 7de April, 1836 i Bredsten Sogn ved Vejle. I sin Ungdom hørte han en Del om Amerika, idet flere Folk i Bredsten Sogn blev Mormoner og drog til Utah. En Søn, af en af disse blev siden en Tid dansk luthersk Præst i Amerika, men døde som Fotograf i Chicago for nogle Aar siden. Jens Madsen, som havde lært Murerhaandværket i Danmark, kom til Amerika i 1869 sammen med sin Hustru, og i 1870 kom de til Luck Settlementet, hvor han saa levede til sin Død. Da han havde faaet bygget noget af et Hus, tænkte han paa at faa fat i en Ko. Naboer var der dengang kun faa af, og ingen, som havde en Ko at sælge. Jens Madsen og Jens Jørgen Bille, som ogsaa vilde købe en Ko, blev saa enige om at slaa Følge ud i Verden for at finde hver en Ko. Det blev en lang Rejse for dem. I Wisconsin kunde de ingen finde. Saa drog de over til Svenskerne Nord for Taylors Falls, Minnesota. Kort sagt, de vandrede omkring i fem Dage

og seks Nætter, inden de omsider fik hvad de søgte. Jens J. Bille betalte $42 for sin og Jens Madsen, som maatte længst bort, fik sin for $39, saa var han endda saa heldig, at han fik en, som baade gav Mælk og var med Kalv. Han havde en Sølvbeslagen Merskumspibe fra Danmark med sig paa sin Handelsrejse, saa lignede han vel mere en rigtig Handelsmand. Men Piben kom aldrig hjem mere, for Jens Madsen tuskede den bort for et Stueur i Taylors Falls. Det bandt han saa om Halsen paa Koen og hun bar det hjem. Koen var god og blev Stammemoder til en talrig Efterslægt. Og Klokken gjorde Tjeneste i noget over 30 Aar, før den fik en Afløser. Smør var ikke saa dyrt dengang som nu. I St. Croix Falls, betalte de 7 Cents for Pundet, „om de vilde have det'', føjede Jens Madsen til.

Jeg maa her afbryde disse Træk, der kunde mangfoldig forøges, og faar ikke Tid til at fortælle om:

Da Danskerne saaede og Græshopperne høstede (Minnesota).

Da Jens Christensen skulde til Amerika og tjene Penge (Chicago)

Da Anders Jensen skulde giftes, og Øget have Føl (Iowa).

Da Præsten ikke vilde med. (Nebraska.)

Da Cyclonen lod Sengen staa. (South Dak.)

Da Indianerne gav Danskeren Lys med. (Wisconsin.)

Danskeren, der fik fire „hind quarters'' af sin Stud. (Illinois.)

Danskeren, der flygtede for Automobilen. (Ia.)

Da Bjørnen besøgte Danskerens Svinesti. (Wisconsin.)

Da Danskeren sendte efter en Kone og en anden tog hende. (Nebraska.)

Da Brylluppet blev sat ud for Tærskningens Skyld. (Iowa.)

Danske og Indianerne i Wisconsin og Nebraska.

Alt dette og meget mere maa udsættes til en anden Lejlighed.
